

తేనె సోనలు

(ప్రథమ మధుకోశము)

నానోయలాడి కాన్యరమ నాట్యప్రజిందులఁ బ్రోత్సహించుట
నాహృదయంబెఱింగిన యనంతరస్థులు నామ భావన
వ్యూహవిశాలత త్త్విములఁ బూర్ణులు, నానగునీతిబోధ ను
తాపహగుర్వము ల్గులుగు ధన్యులె పాత్రులు చూడ

మత్స్యపుల్.

ప్రతిమ ముద్రణము

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తవి,

వెల : ప్రతి 1 కి రూ. 1-4-0.

ఈ గ్రంథకర్త—ఇతర కృతులు

సందహాల (విజ్ఞానకపే నాటకమున కనువాదము)

సుదాసు-అంధ్ర — మైసూరు విశ్వవిద్యాలయం

పట్టపక్షిలకు పాత్యగ్రంథము.) ... రూ. 2-0-0

సుభాషిత చంద్రమాల (పద్య) ... ,, 0-6-0

శ్రీ రాసు—లక్ష్మీ స్వభావము (పద్య) ... ,, 0-6-0

అంధ్ర పాండవగీతలు (పద్య) ... ,, 0-6-0

భాగినీవిలాసము (పండితరాజు జగన్నాథకృతి కనువాదము :

శ్లోక సమీక్షము) ... ,, 3-0-0

సర్వ విమర్శనము (గద్యము) ... ,, 1-0-0

భక్తకల్ప శతకము (సేనములు) ... ,, 0-8-0

శిష్యసీతి బోధినీ శతకము (కందములు) ... ,, 0-3-0

భక్తవత్సల శతకము (ఏకప్రాస చంపకములు) ... ,, 0-5-0

తేనె సోనలు (సాంఘిక, రాజకీయ, భక్తి, శృంగారాదిక

వాటూ పద్యగేయములు) సంపుటము : 1 ... ,, 1-4-0

తేనె సోనలు (ఖండకావ్యములు) సంపుటము : 2 ,, 1-4-0

అచ్చులోనున్న గ్రంథములు

శిష్యసుహృద్యాపిలాసము (పద్యములు)

సుహృదమాలా (సంస్కృత శ్లోకములు)

పద్మ ప్రాభృతకము (శూద్రకవి భాణమున కనువాదము)

నెహ్రూ కావ్యము (పద్యములు)

శతకవాఙ్మయము (మొదటి సంపుటము)

తేనె సోనలు (సంపుటము : 3)

ప్రతులకు :

విద్వాన్ వేదము వేంకటకృష్ణ శర్మ,

66, సామిపల్లె చిథి, చూక, మద్రాసు-7.

అ ర్పణ ము

సంపదమాలను చాల్చు నానందమూర్తి,
భావిసిరి గేలునట్టిన స్రవణమూర్తి,
ఊహభంగనిమిత్తావతారమూర్తి
శ్రీ పతియ, 'తేనెసోస' లన్నిలి గ్రహించు.

పోషక పర్ణము

శ్రీగురుత్వంబు-జే-చిన్నయ్య నాయకుండు,
 శ్రీల: పదకాదు-మాడ-గోపాలహితుండు,
 శ్రీకొవరాండాదు సగవదాభ్యాకలభుండు,
 శ్రీసుదంబటి సుబ్బాయ క్షేమహితుండు,
 శ్రీలనెలగమచింతమర్ది గోపాల విధుండు,
 శ్రీసుకృతి నన్నె పాగేసుదాన ఘనండు,
 శ్రీశవరభక్తుం డాయిల్లు తేజసఖుండు,
 శ్రీకవిత్వతామ: జెలంద బ్రాహ్మికుండు భవము.

విషయావళి

విషయము	పుట.	విషయము	పుట.
(1) మనవి		20. కవిసార్వభౌముఁడు	45
(2) నమవలోకనము		21. పుత్ర	47
1. శ్రీపతి	1	22. శౌర్యము	48
2. దేవా!	3	23. పక్షపాతి	49
3. వాణీ	5	24. చక్కట్లు	50
4. దేవి	7	25. కితవులు	57
5. వానవి	8	26. చెలికాఁడు	60
6. మనసా!	9	27. సాధువులు	61
7. రాయలసీమ	13	28. పతాకము	62
8. హతబోధ	16	29. క్విట్టిండియా	64
9. శ్రమ జీవి	20	30. మహాత్ముని నిర్వాణము	66
10. ఏమిండి?	24	31. జవహర్లాలు	68
11. దొరతనమా?	26	32. మాలవ్యాజి	73
12. ఆంధ్రరాష్ట్రము	28	33. శృంగారము	74
13. ప్రబోధము	30	34. త్రాగుడు	84
14. రామరాజ్యము	34	35. జారుఁడు	85
15. వేట్ల బాబాలు	35	36. కానికాపురము	86
16. తెలుఁగూభాయ్	39	37. శాస్త్ర	87
17. జయరాజారాం	41	38. నల్లి	88
18. ప్రళయ మోష	43	39. తిరుక్కుళికుండ్రము	90
19. అస్థాన కవి	44	40. కవి—కవిత	91

మనవి

రాచాటువులు, ప్రాస్తావికములు, ఖండకావ్యములు — మున్నగు వానిలో బోయినవి పాఠా, మిగిలినవాని — 'తేనెసోస' — అనుపేర, విషయ విభాగముల ననుసరించి మూడు 'మధుకోశములు' — గ వెలువరింప నెంచితి. ఆందివి తొలుతటిది.

ఇందలి 'తేనెసోసలు' — చాలవఱకు లోంగడ పత్రికలలోఁ బ్రకటితములే. ఆయా పద్యములచివర — నట్టి పత్రికలఁ బెర్కొంటిని. ఇంక నిందలి ప్రసాదమూర్ధ్వది గుణనిర్ణయమునకు సరస విద్యస్థులుకరనికరమే చరమ ప్రమాణము.

ఈ కృతి — యిట్లు సర్వాంగ సుందరముగ వెలువడఁ గారకులయిన 'శాయనాన' — ముద్రాశాలాధికారులు, 'మాతృసేవా' సంపాదకులు, పున్మిత్ర పరేఱ్ఱులు — శ్రీ ఇరువంట శ్రీధరరావు, పి. యస్. సి. (ఇంగ్లండు) పి. యం. ఐ. ఇ. — గారికిని; — బహుళకార్యాంతర నిమగ్నులయ్యు, సభ్యుర్దించిన వెంటనే — 'సమవలోకనము' — వ్రాసి యొసంగిన — శాసన పరిశోధకపితామహులు — చారిత్రక సమ్యగ్విలోకనములు — శ్రీ మల్లంపల్లి సామ శేఖరశర్మగారికిని, ముద్రణమున కార్థిక సహాయ మొసర్చిన రసికావతంసులగు — భాషాభిమానులకును నాహ్వాదయవూర్వక కృతజ్ఞతాభివందనములు.

మాళ — మధరాసు }
20-11-1952 }

ఇట్లు — భాషాజీవి
వేదము వేదకటకృష్ణశర్మ

సమవలోకనము

‘మధుకోశ’ మను గనవలెమైన యీ గ్రంథమును రచించినవారు ఇదివఱకే తెలుగు పాఠకలోకమునకు సుపరిచితులైన సుప్రసిద్ధులు విద్వాన్ బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటకృష్ణశర్మగారు. వారు ఆయావిషయములను గురించి తమ తెలివైనదోచిన భావములను బద్ధరూపమునను, గేయ రూపమునను వ్యక్తముచేసినారు. ‘ధారయే కవితాలత కాధార’ మని వాణీ స్తుతిలో వీరు వ్రాసినారు. ఆవాణీ ‘కృపాసుధారసధార’ వలన నాధార వీరి రచనములలో— బద్ధములలో—గాని గేయములలో—గాని— యెక్కువను గొలువదలేదు; కంటువడలేదు; నివ్యయిన గంగానామామనలె చిహ్నమాత్రము లేక సాగిపోయింది. వీరికి బద్ధములు చెప్పటలో నెంతటి ప్రజ్ఞయున్నదో గేయములు రచించుటలోను నంతటి నిరూఢమైన వైఖణ్యమున్నది. వీరు రచించిన గేయములు చదువుటకు నింపై చక్కని భావ సంపదతోను, తదనరూపమైన పదాలిత్యముతోను ముచ్చట గొలుపున హృదయంగమములుగ నున్నవి.

ఈ ‘మధుకోశము’ లోని విషయములు బహువిధములైనవి. మొదటి నాలుగును వైవస్వత్ర సంబంధమైనవి; మిగిలినవానిలో రాజకీయ, శృంగార, దేశాభిమాన, నీతిబోధాత్మకాది విషయములుకలవు. ఒక్కొక్క విషయమును గురించిన ఖండకావ్యము తేనెసోనలు కుగయు నొక్కొక మధుకోశపుటయే. ఇందలి ప్రతిపద్యమును గసభావబంధురమై మనస్సును రంజింపఁజేయుచున్నది. ఇందలి కవిత్వపుతైలి ద్రాక్షాపాకరుచిరమై ప్రబంధభక్తిని నడచినది. ప్రయోజనకరములు, సుచితములు నని తోచిచువుడు శర్మగారి గన్యభాషా పదములను నాడుటకు జంకలేదు. ఆపదము లన్యదేశ్యములైనను నొకకొద్దమైన యందమును గూర్చి పద్యమునకు శోభతెచ్చింది.

ఈ ‘మధుకోశము’ నందలి పద్యఖండికలలోఁ గొన్ని ‘బరు’పై బ్రాగ్రతగా నాకళింపకొనవలసినవి; మఱికొన్ని ‘తేలిక’యైన చురవి యానందింప వలసినవి; ఇకగొన్ని సావధానముగఁ బఠించి మనమును మనమును చేసికొను కలసినవి. ఇందలి కావ్యములన్నియు నొకరకమైనవి కాదు; ఒక్కొక్కటిని ‘కాదు; ఒక్క ప్రయోజనమునకై నటించినవి కాదు.

‘విద్యార్థిని’, ‘క్రీడాసక్త’, ‘దేవదాని’, ‘జూరుడు’, ‘శాస్త్రి’,
‘కాని కాపురము’, ‘నల్లి’ యనునవి వర్ణనాబహుళములైన లఘువృత్తములు.

పద్యరూపమైననేమి, గేయరూపమైననేమి రాజకీయములైన ఖండ
కావ్యములందలి ప్రతిచరణమును శ్రీ శర్మ గారప్పటప్పటి రాజకీయపరిస్థితుల
ప్రభావమునఁ బలికినదే. ‘శ్రమజీవి’, ‘ఏమండీ?’, ‘చొరతనమా?’,
‘భామరాజ్యము’, ‘ప్రళయఘోష’, ‘తెలుగూభాయ్’, ‘జయరాజారాం’
అను కావ్యములలో శ్రీ శర్మ గారియా వేదన, భావోద్వేగము అచ్చు గ్రుద్దినట్లు
పొడకట్టి యా కావ్యములతోక యమానగౌరవము నాపాదించినవి. అందలి
భావనే తదుచితమైన భాషాకీర్తులను మలమకొన్నట్లుగపించుచున్నది.

‘ఏమండీ?’ యన్న గేయము అనన్వర్తన సూర్యబుద్ధుడైన ప్రతి
కాంగ్రెసువాని హృదయమును గలఁచివైచి యాతని నాత్మసగీత్యోన్ముఖునిఁ
గాపింపఁగల ‘బ్రహ్మగీతమే’.

“జైలు కెడితే జన్మవాసన చచ్చిపోయిందా
ఖాది గడితే లోనివిషమూ కాలిపోయిందా
తెల్లటోపీ పెడితే మెదటిర్రుళ్లు పోయిందా
జాతి తండ్రి ప్రతిష్ఠ చెడిపీ
నీతిసీమాల్ గంగ గలిపీ
రోత పసులూ చేతు రేమండీ? ”

లేదు, కాదు అని ఈ కవివరేణ్యునికి గుండెల మీఁదఁ జేయివైచికొని
యెందఱు నిబ్బరముగా నా ప్రశ్నకు సమాధాన మీయ గలరు?

శ్రీ శర్మ గారి గేయములలోను, బద్యములలోను నున్న విశిష్టత
యేమన నూటిదనము. శ్రీ శర్మ గారు గుండెకుఁ దగులుచట్లు రామబాణము
వలె నూటిగా లక్ష్యము చెడకుండ జెప్పఁగలుగుట విశేషము; వంకర
కింకర పదములును డొంకతిరుగుమాటలు నేవియు నుండవు. అందువలననే
యని పద్యమైననేమి, గేయమైననేమి, — ప్రతిచరణమునకు బలసంధియు;
సవనెక్కువ. వీరి గేయములలోని మఱియొక విశేషమిది: ప్రతి చరణమును
యత్తిమైత్రినో ప్రాసమైత్రినో పురస్కరింపకొని నగ్గనముచేయుచున్నకి
యభినయపుకోపును బోలి చిక్కని లయకట్టు గలిగి పాడుటకుఁ జక్కవై

వీనుటకు మనోహరముగా నుండును. ఇందులకన్ని గేయములును, ముఖ్యముగా ‘అస్థానకవీయ’ దార్పణము. ప్రభుత్వపరిపాలనము దోష భూయిష్టమై దుర్భరముగ నన్న యీకాలములోఁ బూర్వోక్తకావ్యములు ప్రచారయోగ్యములు; అవి యెవనికి వాఁడు నిరంతరము మనముచేయఁ దగినవి. శ్రీ శర్మగారు వీటిని రచించి జనబాహుళ్యము హృదయములోఁ గొట్టుమిట్టాడుచున్న మూఁగభావములకుఁ బ్రాణమువోసి గొంతునిచ్చి న్యక్తికరించినారనవచ్చును. కవులలోనైనను ఒక భావమును పరిస్ఫుటముగ గీటుగిని చూపినట్లు లతిమార్దవముగ, నవకముగఁ, గోమలముగ, నుబోధ ముగాఁ జెప్పఁగలశక్తి చాలమంది నుండదు.

దేశాభిమాన ముద్దీపింపఁజేయు పద్యరత్నము లిందనేకము లున్నవి. గాయలసీమవాస్తవ్యులైన శ్రీ శర్మగారి హృదయము ఆసీమను దలంచు కొన్నపు డుపాంగిపోవుటలో నాశ్చర్యములేదు. ఇందువలననే గాయల సీమను గుఱించిన యిందలి పద్యములు సానలు దీని జాతిరత్నములవలెఁ బ్రకాశించుచుఁ జరివినకొలదిఁ జవులూరించుచున్నవి. ఆసీమను వర్ణించునపుడు శ్రీ శర్మగారి హృదయతంతువులు మధుర మనోజ్ఞాధ్యను లానరించినవి. ఆపద్యములను జదువునపుడు ఆమనోహర మంజుల రసములు మనకును విన వచ్చుచునే యుండును; మన హృదయమును బ్రతిస్పందించుచునే యుండును. ఇంతకు గాయలసీమ ఒక్కగాయలసీమవారిదే కాదు; అంధ్రదేశీయు లందఱిదియును. అది త్రిలింగదేశపు విభాగమేకదా. ఆపద్యములను జదువు నపుడు మలయమానవతపోతములవలె బుర్రాతన మధురస్మృతు లేనాఁటివో కలలోవలె హృదయ మెలయించి యానందమును గలిగించును.

కడన, కర్నూలు (కందనవోలు— కందసూలు— స్కందపురము) మొదలైన మండలములకు గాయలసీమ యన్నది చాలమంది యనుకొనునట్లు క్రొత్తపేరుకాదు. అత్యంతపురాతనమైన ‘తేనాటి కది పర్యాయపదము. ‘తేనాటిని రేనాడని వ్రాయుట యాచారమైనది. రేగడమట్టిదేశము గనుక ఈ ప్రాంతమునకు రేనాడని పేరుగలిగినదనుట పొరపాటు. క్రీస్తుశక మేడవశతాబ్ది నుంచి యీ ప్రాంతమునకు రేనాడనుపేరు చెల్లుచుండెను. ‘తేడనగాఁ బ్రభువు, రాజు; రేనాడన ‘తేడ్లదేశము (రామలిసీమ). క్రీస్తుశకము తొమ్మిదవ శతాబ్దియిచ్చి రేనాడను దేశమునుసోఁది దానికి బదులుగా

మహారాజునాడు, మహారాజపాడి, మహారాజవాడి యనునామములు కలిగినవి. పాడి, వాడి యనుపదములు దేశవాచకములు. తొండ్రన్న వట్టి కరాజులు కారు; మహారాజులే. మహారాజపాడి, మహారాజవాడి యను పదములు జనవ్యవహారమున నప్రభంశమునొంది మహారాయపాడి, మారాయపాడి, మారాజపాడి, మార్జవాడిగా మారినవి. క్రీస్తుశకము పదుమూడవ, పదునైవవ, పదునాఱవ శతాబ్దాలనాటి కిలాశాసనములలో మారాయపాడి, మార్జవాడి పదములే చునకుఁ గానవచ్చును. విజయనగర సామ్రాజ్యాధీశ్వరులైన శ్రీ కృష్ణదేవరాయ, అచ్యుతదేవరాయ, సదాశివదేవరాయ మహారాజాధిరాజుల కాలములో నీదేశ ముదయగిరి మార్జవాడియని, పెనుకొండ మార్జవాడియని రెండు విభాగములుగా నుండెను. ఉదయగిరి నెల్లూరు మండలములోనిది; పెనుకొండ అనంతపురము మండలము నందలిది. అందువలన నీ ప్రదేశమునకు రాయలసీమ యన్నపేరు క్రొత్తదికాదు; ప్రాతదే; కాని రూపము మారినది. ఈ సీమ కీ పేరు వచ్చుటకుఁ కారణము క్రీస్తుశకారంభ శతాబ్దాలలోఁ తెనుఁగుదేశము నంతను నేకచ్ఛత్రముగఁ బరిపాలించిన ఆంధ్ర రాజవంశానంతరమునకులనియే నాయూహ. ఇక నీ విషయమునుగుఱించి ముంతకంటె నెక్కుడుగాఁ జర్చించుట యవసరము. రాయలసీమ యన్న పేరీ దేశమునకుఁ గ్రొత్తదికాదని తెలుపుటయే నా యద్దేశము.

‘హితబోధ’ అని పేరుగల్గిన ‘సర్కార్ల’కు ‘రాయలసీమ’ చేయు హితబోధ.

“వన్నెయు, వానియుంగలుగువారల రాయలసీమవారిఁ దూ

ర్పన్నలు గోడివారలని యాత్మఁ దలంపరు చూతురెంతయుకా

జిన్నతనంపుఁ జూపుల...”

చుటలో శ్రీ శర్మ గారు తక్కువ మంది వైనసేమి యెక్కువమంది వైనసేమి రాయలసీమవారి యభిప్రాయమును వ్యక్తము చేయుచున్నారు. వారు:

“ఏమిటం దక్కువైతిమి మేము మీకు

సవతితల్లి ప్రియానఁ గాంచంగ మమ్ము ?

అని సర్కార్ల వారిని నూటిగా నడుగుచున్నారు. రాయలసీమ వారెందునను దక్కువవారు కారణముటకు రాయలసీమ యాధిక్యమును సోపపత్తికముగ నిరూపించినారు.

నిజమే— సర్కార్లలోని రాజకీయనాయకుల యసంగత్య ఆనుచి; ప్రవర్తనమువలన రాయలసీమవారికిని సర్కార్లవారికిని విభేదము లేర్పడినవి. నాయకమృత్యులుచితానుచిత విచక్షణ లేకుండ సప్రదానము చేయుచుండు నభిభాషణమువలన నుభయసీమలవారికిని యోగపు లభికమైనది; ఇంకను నుభయగుచున్నవి. ఇది చాల విచారకరమైన విషయము. ఈ భయాలకు నీ విధమైన పారపులును, విభేదములు నుండుట యటు రాయలసీమకు గాని యిటు సర్కార్లకు గాని— మొత్తము తెలుగుదేశముకే శ్రేయస్కరముకాదు; అభ్యుదయ నిరోధకమే. సర్కార్లవారు రాయలసీమవారిని జిన్నచూపునది జూచుటయు దగదు; రాయలసీమవారు తాము సర్కార్లవారికింకెదవక్కువవారను భావించుకొనుటయు దగదు.

రాయలసీమ ఇప్పుడన్ని విధముల బేదపడియున్నను బాగ్యము మహావైభవము ననుభవించిన దేశము; సర్వసంపత్సమృద్ధమైన భూమి. ఇక్కడనుహకవు లుద్భవించినారు; ప్రతాపవిక్రమానిత్యులైన మహారాజులు రాజ్యమేలినారు; శిల్పకళా సంపదలో 'విజయగంగనీతి' యను నొక చక్కని కళాసంప్రదాయమును వెలయించిన కళానిపుణులకిది యాటసట్టు; ఏ విషయమునను నీదేశ మితరాండ్రమునకుఁ దీసికట్టుగాదు; కొన్నిట నిది యితరప్రాంతములకన్న మిన్నయే. అయితే, ఈనాఁడాదేశము పేదపడియుండుటకు నానంద బ్రధానకారణములు రెండు తోచుచున్నవి: (౧) ఆర్థికముగా నెనుకఁబడియుండుట; (౨) విద్య తక్కువగు నుండుట. ఈ రెండు లోపములను దీర్చవలసినది, తీర్చగలిగినది స్రభుత్వము. ఇంతవఱకు మద్రాసు రాజధానిలో నందరితోపాటుగ నుమ్మడిగాఁ గలసియుండుటవలనఁ గలిగిన యనుభవమును బట్టి చూడఁగా ఆంధ్రరాష్ట్రము లభించిననేకాని యంద్రదేశమునకు, నందమఖ్యముగా రాయలసీమ కభ్యుదయము చేకూరదని నా నమ్మకము. ఆంధ్రరాష్ట్ర మెంత త్వరలో లభించిన దెనుగువారి కందఱికి సంతమేలు. ఈ సీమయమును గుర్తించినవారు రాయలసీమవారిలో ననేకులున్నారు. వారిలో శ్రీ వేంకటకృష్ణశర్మగా రొకరు. వీనులొగ్గి వినుడు వారేమనుచున్నాడు—

“అక్షయదీక్ష రాష్ట్రమునకై మన మెల్లగుఁగూడ నిల్చి
లాక్షునకైన నడ్డుపడనొనె ? తెలఁపుడు...”

ఇది పరమసత్యము. అందువలననే వారు

“..... పక్షపాతపుక్ష

వీక్షణముల్ విడుండు; మమువేటుగ నెంచుచుండయ్య...”

అని సర్కార్లవారికి హిత ముపదేశించి

“.....సోదరుల్

ప్రక్షమబుద్ధిఁ గట్టనుఖపాళిని బాల్కనువార మెప్పుడుకా.”

అని బాసచేయుచున్నారు. సర్కార్లవారు ఈ కవిశేఖరుల హితవు నాలించి రాయలసీమవారికి విశ్వాసపాత్రు లగునట్లు ప్రవర్తింతురు గాతమని కోరు చున్నాను.

‘ఆంధ్రరాష్ట్రమును గేయములూ శ్రీ శర్మగారు మన పరిశ్చితిని జక్కఁగా వివరించినారు.

“స్వార్థపరులై పదవులకు మన

వారు తల్లిని విడిచిరన్నా ”

యనునప్పుడును,

“రాష్ట్రపతులును రాష్ట్రహితులును

రాష్ట్రమునకు విరోధు లాయన్నా”

యనునప్పుడును,

“తెలుఁగు నెత్తురు తెలుఁగు తేజము

నిలుపునాయకు లేగిరన్నా”

యనునప్పుడును శ్రీ శర్మగారు సత్యమే సుడులుచున్నారేమో యనిపించు చున్నది.

‘ప్రబోధము’ యావదాంధ్రధరణికిని రాష్ట్రము విషయమున దివ్య ప్రబోధమే. ఇందలి ప్రతి పద్యమును తెనుఁగు గడ్డను బుట్టిన ప్రతి ఆంధ్రుని హృదయ తంతువులను గదలించి యుత్సాహమును నూలుకొల్పి వానిని కార్య పరతంత్రునిగ దిద్దఁగల శక్తిసముపేతమైనది. ‘రాయలసీమ’, ‘హితబోధ’, ‘ఆంధ్రరాష్ట్రము’, ‘ప్రబోధము’ అను దేశాభిమానవిశిష్టములైన యీ నాలుగును నాలుగు మంత్రోపదేశములే.

ఇవి యవి యని వేర్వేరు బేరు పేరునఁ బేర్కొనుట యెందుకు? మల్లికాకుసుమవిసరములలో గుణవిభేద వివక్ష యేమిటి? అన్నియు నొక్క కీతిమన్న యనర్ఘ్యరత్నములే. పదముల జిగిబిగి కూర్పు, చక్కని లాలిత్యము,

భావముల జేట్లు, నంటుగంటులు లేని భాగ, శైలిసొంపు గలిగి యీ ‘మను తోశము’ లోని పద్యములును నేయములును కడుహృద్యములై ‘తేనె సోనలు’ నుండియున్నవి.

ఇంతకు పద్యఖండిక కానీ, నేయముకానీ— ఏ కావ్యమైనను నాను భూతితోఁ జరిపెనప్పుడు కానీ యందలి యందచందములు జెందఁజూనకు రావు. కవి హృదయము నగ్గము చేసికొనవలెనను నాకాంక్షతోఁ బఠించి చప్పుడే కవికృతి తన సుహృద్గుణములను బాఠకునికిఁ జూజిలీయఁగలదు. ఇదీ కావ్య రహస్యము.

శ్రీ వేదము వేంకటకృష్ణశర్మగా రింకను గావ్యకుసుమావళిని సంతి రించి ఆంధ్రభాషాయోష నలంకరింతురగాక ! తమకును దురు జన్మదేశమున కును యశముఁ గూర్తురగాక ! నిసస్థింపైని కవీవతంసుల వాక్కునకు జయ ముగఁగాక !

నందన, శ్రావణము; } మల్లంపల్లి సోమ శేఖర శర్మ.
పుకతవాకం, మద్రాసు

၂၀၁၃

శ్రీ పతి

విహిక భోగ కాంక్షలు యు
 గాంతముదాక నశింప, దాత్త కు
 త్సాహము నీదు తాత్త్వికుల
 సంగతి, యొక్కనిమేషమేని నీ
 యూహ మనంబునం గలుగ
 దూరక జీవిత మిట్లు నోవ, సరి
 దేహమకాదె నీ కృపకు
 నే నికఁ బాత్రుఁడ నౌట శ్రీపతీ!

౧

నయనా, చెల్లుచునుండె; — సత్యపరత
 త్వ జ్ఞానమా, కల్గ దిం
 తయు; సంసారపుఁ జింతయా, పెరిగె; నా
 త్కశేయపుం ద్రోవయా,
 లయమయ్యె; మమకారమా, యెదిగె; నీ
 లా లోలహా చిత్తమా,
 నయవృత్తిం జరియింప, దెట్టిఁకను, నిక
 దర్శింతునో? శ్రీపతీ!

౨

ఆసకు మేరలేదు, వికృ
 తాత్మనియంత్రణ చింతలేదు, నీ
 ధ్యాసయె పట్టలేదు, పర
 ధర్మ సమాదరబుద్ధి వీడలే,

దీనున నన్య మార్గముల
 నెగ్గులు సూపుట మానలేదు, నా
 దోసము తెన్నియో కల, న
 ధోగతిఁ ద్రోయక కాపు శ్రీపతీ!

౩

భనదీయాజ్ఞ, యొకింత లేక యోగి
 ప్రాణుల్ స్వజీవానుకూ
 ల విధుల్ పూని, యిహంబున న్మెలఁగు ? నీ
 లక్ష్మ్యంబు లేకెల్ల వై
 భనముల్ సేకులు ? మానవాళికీ, నిటుల్
 త్వచ్చిత్తి మింతేని లే
 క విడుం దేహము న్నొచ్చిమయయినకా!
 క్షామండలిక శ్రీపతీ!

౪

పరమార్థం బెదొ, సత్యమెయ్యదొ, మహా
 త్వంబైన తత్త్వి బెదొ,
 సీర శాంతి ప్రదమెయ్యదొ, ముని మన
 శ్చింతాదృతంబెయ్యదొ,
 సీరతామూయ విధిడ్య మెయ్యదొ, విసే
 ర్నిద్ర ప్రభాజాల సం
 భరితం బెయ్యదొ, దాని, వేంకట పదా
 భ్జాతి ద్వయం గొల్చెదకా,

౫

దేవా !

దేవా ! ప్రేమజ్యోతివి,
నీ నలనక వెడలి దీప నికరము తెన్నో,
యీ విశ్వ మాక్రమించుట
చే, వెలుగుక వానిప్రభ విచిత్రముగాఁగక॥ ౧

దేవా ! ప్రేమ సదంబువు
నీ నలనక జిన్ననదులు నిగిడి, జగమ్ముం
గావించుట నార్ద్రత, నీ
భూవనిత యెసంగె సస్యపుం బుల్కలతోక॥ ౨

దేవా ! ప్రేమ జ్యోత్స్నవు,
నీ వెలుగుల రేకతెన్నో నిండి జగతి ను
జ్జీవన నిత్యానంద
శ్రీ వెలయించుటను గళలఁ జెలఁగెడు నెప్పుడుక॥ ౩

దేవా ! ప్రేమయే నీనో,
నీవే యాప్రేమయో గణింపఁగలే, కె
న్నే వివిధయోగ సరణుల
భావించురు తత్త్వి మెఱుంగఁ బ్రాజ్ఞులు నిన్నుక. ౪

దేవా! తెలిసీ తెలియని

త్రోవల నీప్రేమమహిమ దొరకమి, నజ్జల్

చేనసెడి శ్రమలఁ గుడుతురు

గా, వారి మరుస్థలాలఁ గాంచగ నశమే? ౫

దేవా! ఆత్మాలోకమ

హా వైభవ సిద్ధి, సచ్చిదానందంబా

నీ విమలప్రేమఁ గనం

గా నశమగుఁ, బెఱవిధములు గడగండ్లకెగా|| ౬

— (ఆంధ్రవాణి— 7-4-1951)

వాణీ

శ్రీ రమణీ రమణీయో

దారకృపా సాంద్ర దృగ్వితానముఁ గనుఁ, స్వ

త్కారుణ్య పాత్రుఁ డెప్పుడు

వారిజభవురాణి ! మధురవాణీ ! వాణీ !

భూరితపో మహి తాదిమ

సూరులు నల్మీకజాత సుకవితతి ముఖుల్

సారెకు నినుఁ గొల్చిరిగా,

వారిజభవురాణి ! మధురవాణీ ! వాణీ ॥

సారెకుఁ ద్వత్సత్కరుణా

సారము గను, టది వినా, యసారముపెఱ, సగ

సారమునందు జనాళికి

వారిజభవురాణి ! మధురవాణీ ! వాణీ !

వారిజ విశిఖారికినే

వారిజనయనునకు నేని వారిజజాన కే

వారిజముఖ ! నీవే గతి

వారిజభవురాణి ! మధురవాణీ ! వాణీ !

మారుడు రతికళ, నీదు కు
 మారుడు సంగీతముం, గుమారుడు బలముకొ
 మా రుకుగఁ, గనిది, త్వత్ప్రప
 వారిజభవురాణి! మధురవాణి! వాణి! ౫

ధారయె కవితాలత కా
 ధారము, నది నీ కృపా సుధారస ధారా
 ధారం, బది నా కొనఁగుమ
 వారిజభవురాణి! మధురవాణి! వాణి! ౬

సారము లాజ, వికార ము
 పారముగాఁ దారు గ్రంథ వారము మీఁజె
 భారము నీ కారయ నది,
 వారిజభవురాణి! మధురవాణి! వాణి! ౭

సారము, నిస్సారముఁ గన
 నేరని ధీరాళి ధారణిం జేరె నహః!
 కేరుచుఁ బూర్వ కవీంద్రుల.
 వారిజభవురాణి! మధురవాణి! వాణి! ౮

చారుసుధా సారకథా
 పార విధాన ప్రబంధ వర నిర్మితి, నీ
 కారుణ్యంబునఁ గనుఁ గవి
 వారిజభవురాణి! మధురవాణి! వాణి! ౯

దేవి

శ్రుతి రహస్యంబులెల్లను వెతకి వెతకి,
ప్రకృతి పౌరాణివో నిన్ను, భవుని రూప
ముద్రగా మది నెన్నుచు మునులు గొల్తు
దేవి! నిను శరణంటి; నా దిక్కుసీవ.॥

అంబ! నిను నుతి నల్పఁ బ్రయత్నపడఁగ
నానఁచో గుంఫనంబు వణంకఁ దొడఁగె
బాలకుండ, నానుడుల రసభావమున్నె ?
ఎట్లొ ననుఁ బ్రోవు వాత్సల్యహృదయవగుచు ॥

గగన మట్టులు, బిందువు కరణి, నాద
మట్లు, కళిరీతి, రూపంబు నట్లు, వాక్కు
నట్లు, మేనోర్వలె, మాతృకయట్లు, హృదిని
బరఁగు కాంతిని గాంతురు, భాగ్యములు ॥

—(ఆంధ్ర పత్రిక: ప్రభవ - పుష్యశుక్లము, సోమవారము)

వాసవి

శ్రీ రమామణి వీవె, శంకర
 చిత్తహరిణి వీవె, యా
 శారదాసతి వీవె, వైష్ణవ
 శక్తివీవె, జగత్త్రియా
 ధారవీవె, చరాచరావన
 తంత్ర వీవె, తదంతకృత్
 కారణంబవు నీవె, వాసవ
 కన్యకా పరమేశ్వరీ ! ॥

౧

చండశాసన మీ మానర్చితి
 సర్వలోక విధాత, బ్ర
 హ్మాండము ల్లలిగింప, విష్ణుండ
 నన్యదీక్షును బెంప, రు
 ద్రుండు సంహరణం బొనర్ప, వి
 ధు ప్రభాకర పావకా
 ఖండతేజము లొప్ప వాసవ
 కన్యకా పరమేశ్వరీ ! ॥

౨

మనసా !

ఒనరం గల్గునా సంస్కృతి వ్యసన దు
 రోగ్యగ వ్యపేతస్థితుల్ ?,
 అనరం బోవునా సంచితాత్మ చిదచి
 తత్త్వార్థ చింత ల్సదా ?,
 పానరన్నేర్చునా నిత్యమోక్ష సుఖముల్ ?,
 మోహంపుఁ జిక్కిలనే ?
 మనసా ! మానుమ, మిద్దెమీఁది పరుగుల్
 మానాఘ సేవింపుమా ! ।

౧

అనుమానంబిఁక నేల ? యైహిక సుఖ
 వ్యామోహ మెన్నాళ్ళకుఁ
 జనఁ బోదం, చనుభూత్ మయ్యును, దటి
 ఛాంచల్యమా జీవితం
 మన విశ్వాసముఁ జూపుచు న్నెలఁగుటల్
 మూర్ఖత్వమేకాదె, యో
 మనసా ! మానుమ మింటి చూపుఁబొగరున్
 మాకాంతఁ బ్రార్థింపుమా ! ॥

౨

అనువౌ నైహిక భోగ భాగ్యములు స్వా
 త్కారంబ యంచెంచి, దు
 ర్విసయానం బనులము తక్కుజనుల
 బీడించి, తద్ద్రవ్యముల్

గొన, నెన్నో కపట క్రియలులుపు నీ
 ఘోరాఘముల్ చాలికక
 మనసా ! మానుమ, కండక్రొవ్విస పనుల్
 మాహృద్వరుం గొల్వుమా॥

ఒనర స్నీలపు నీరదాంతరిత వి
 ద్యుల్లేఖ నా, నివ్వరిం
 దనురూపంబునఁ గ్రాలు శూకమటు, హృ
 త్పద్మమ్మున న్వెల్లు ప
 చ్చనికాంతు ల్లల దివ్యతేజ, మది సగ
 స్తవ్యమ్ము గుర్తింపుమా,
 మనసా ! మానుమ నిక్కి నీల్లి పడుటల్
 మాభర్త ధ్యానింపుమా ! ॥

ధనగర్వంబు, వయోమదంబు, తను సాం
 దర్యావలేపంబు, వా
 హసమాన్యావని దర్పముం, బరిజనా
 హంకారము, న్నత్కళా
 ఘనతాటోపము, రాజ్యదంభ, మివి మో
 క్ష ప్రాప్తికిం ద్రోవలా ?
 మనసా ! మానుమ కన్నుమిన్నెఱుంగమిక్
 మా హృద్విభుక్ ప్రమొక్కుమా ?

అనివార్యంబగు కామముం గెలిచి, క్రో
 ధావేశము స్వీడి, లో
 భనివృత్తిం బొనరించి, మోహ పరతన్
 వర్జించి, మెండొ మదం
 మును బోద్రోలి, త్యజించి మచ్చరము, నె
 ష్ట శాంతిగైకొంట, యో
 మనసా! మానుమ డంబపున్నడత, నా
 మాదేవుఁ గీర్తింపుమా! ||

౬

ననధుల్వొంగిన, సప్త గోత్ర నగముల్
 'పట్టిల్' వెసం గొట్టినన్
 ననులం దావము లేర్చినన్, జనపద
 వ్రాతంబుఁ బొడైనఁ, బ్రా
 ణికాయంబు నశించినన్, మెలఁగనా
 నే, నీకు నిశ్చింతమై?
 మనసా! మానుమ నీ విజృంభణము, లా
 మాదేవుఁ గీర్తింపుమా? ||

౭

'మును జన్మంబునఁ జేసినట్టి సుకృతం
 బో, దుష్కృతంబో, యిహం
 బున నిచ్చున్ ఫలితంబు జీవి,'-కని చె
 ప్పున్ శాస్త్రముల్, కాన, నే

లనె పాపంబు లొనర్చి, నచ్చు జనిఁ బల్
 కష్టంబులు బొందె, దో
 మనసా ! మానుమ, మిట్టిమిట్టి పడుటల్
 మావల్లభు న్నేడుమా ? ॥

రాయలసీమ

రాయలసీమ గడ్డపయిఁ

బ్రస్తుతిఁ గాంచెడు శౌర్య సాహసా
జేయులు, సత్య ధర్మ శుచి

శీల సమేతులు, శాంతి శిక్షణ

దేయులు, విద్యదార్య సువి

ధేయులు, దీన జనావన క్రియో

పాయులు పుట్టుచుందురను

పల్కులు నేటివె ? - నాటివే నుడి ! ॥ ౧

కపటములేని వర్తనము,

కర్కశ భావము లేని చేతలుక,

నెప మిసుమంత లేని కృప,

నేరము లెన్నఁగలేని మైత్రియుక,

అపజయమెందులేని కృషి,

యడ్లములేని పరాక్రమోద్ధృతుల్,

చపలము లేని వృత్తి సహ

జమ్ములు రాయలసీమ వారికిక ॥ ౨

పగఁబట్టిరా, యెంత బలవంతు తలనైనఁ

ద్రుంచుదాఁకఁ గరాసి ద్రించలేరు,

ప్రియమందిరా, బికారిగఁ ద్రిమ్మరిలువానిఁ

బైకి నచ్చెడు దాఁక వదలలేరు,

వాదించిరా, యల్ల వాసవ గురునైన
 'దాసోహ' మనుదాకఁ దలఁగలేరు,
 ఒసఁగిరా, యర్థి జనోత్కరముల కోర్కె,
 లుడుపుదాకఁ గరమ్ము ముడుచలేరు,
 మెచ్చిరా, కవి విద్వత్సముచ్చయముల
 తనివి తీర్చెడు దాకఁ బొమ్మనఁగలేరు,
 అవని రాయలసీమ మానవులసాటి
 వారు, ముమ్మాటికిని లేరు, లేరు, లేరు॥

ॐ

ఎన్ని శివస్థలాలున్న 'దక్షిణకాశి'
 యన, 'దక్షవాటి'యే యగునుగాదె,
 ఎన్ని ముక్తిదపురా లెసఁగిన 'నవిముక్త'
 మన, 'వారణాసి' యే యగునుగాదె,
 ఎన్ని దేవాలయా లిరవారిన 'సురాల'
 య మన, నామేరువె యగునుగాదె,
 ఎన్ని రత్నపుగను లెనసిన 'రత్నాక'
 రా'ఖ్య సంద్రమునకె యగునుగాదె,
 యల్ల 'కటకంబు' మొదలు 'కన్యాకుమారి'
 దనుక రాయలె పాలించినను 'నసంతి
 పురము,' 'కర్నూలు,' 'కడప,' 'చిత్తూరి,' 'బెలూరి,'
 చేరిన స్థలమెల్ల 'రాయలసీమ'—యనఁగ॥

ర

చెవులపోతున కేనిఁ జేవఁ గల్గించుటఁ

గని, హరిహరుఁ డెన్ను కొనినచోటు,
రాచపాడిని గూర్చి రాల్లాడఁ జర్పించు
నని బుక్కరాయలు వినినతావు,

సలుకళాగోష్ఠిలో భువన విజయాస్థానిఁ

గృష్ట భూవరుఁ డొనర్చిన స్థలమ్ము,
మగఁటిమిక్ విమతుల మడియించి, రామరా

యనిసేన లునురు లిచ్చిన పోలమ్ము
ఆ విరూపాక్ష దేవు విహారభూమి

‘రాజధానిగ రాయలరాజ్యమునకుఁ

దనరుఁ గా’ కని శంఖ సంస్థాపనంబుఁ,

దాన సలిపె విద్యారణ్య నశాని విభుఁడు ॥

౫

అదియ ‘విద్యానగర’మన నాంధ్రరాష్ట్ర)

రాజధానిగ, మూఁడు తరాలవఱకు

వెలిగి, తెలుఁగు జనాల దుర్విధివశాన

శిథిలమై, చూపఱకు నేఁడు చింతఁగూర్చు॥

౬

—(ఆంధ్రవాణి)

హితబోధ

నన్నెయు వాసియుం గలుగు
 వారల, రాయలసీమవారిఁ దూ
 ర్పన్నలు దోడివారలని
 యాత్మఁ దలంపరు, చూతురెంతయుఁ
 జిన్నతనంపుఁ జూపుల, ని
 సీ! మఱి వారలు దెల్లుతల్లియ
 భృన్నతికై శ్రమంపడరొ?
 పోలరొ తమ్ము స్వభావసంపడక ॥

౧

ఆంధ్ర విశ్వకళాలయమున కుపాధ్యక్ష
 నరుఁడు రాయలసీమవాసి గాఁడె?,
 రమ్యకుఁ బ్రతినిధి ప్రవణతం గన్నధూ
 ర్వహుఁడు రాయలసీమవాసి గాఁడె?,
 చెన్నరాజ్య ప్రభుత్వోన్నతసభ కధి
 పతియు రాయలసీమవాసి గాఁడె?,
 రాష్ట్ర విద్యాధికారపదంబు నూను ధీ
 భాసి రాయలసీమవాసి గాఁడె?,
 ముఖ్య సచివులు పానుగల్ బొలినుల్గును
 నరున రాయలసీమలోవారు గారె?,
 న్యాయపతులైన సోమయ నాగపూడి
 భవుఁడు రాయలసీమలోవారుగారె? ॥

౨

ఏమిటం దక్కునైతిమి మేము మీకు ?
సవతితల్లిప్రియానఁ గాంచంగ మమ్ముఁ
గాననే కద యజవల బానిసలుగ
నున్నవారము మనమెల్ల నన్నలార ! ॥

3

నాఁడు 'శ్రీ బాగుప్పాళ్లు' కన్గంటఁ జూపి,
యింతలోఁ గికురింతు రిదేమిటయ్య ?
కానిచో, దాని యూసె యింతేని నెత్త
రేమి ? నోదరులార ! మీరిప్పుడు చెప్పుడి ! ॥

4

కేలి గొందురు 'తిరుపతి'క్షేత్ర మనిన,
నవ్వు మూలందు రా 'యనంతపుర' -మనినఁ,
బెనుకఱ నటండ్రు 'కర్నూలి' బేరుకొనినఁ
దగదె సీమను నేయూర్ప్పిధానపురిగ ॥

5

'బంగారు' కెదలోన 'ప్లాను' గల్పించియే
మదరాసు విడుండన్న మాన్యుఁడొకఁడు,
'విజయవాడ'దె యింక విజయమంచని, దాని
నమ్మితించిన బుద్ధిశాలి యొకఁడు,
'నైజాగు'దే యెల్లభంగుల 'ఛాన్సని,
తలచి యూఁకొన్న యుక్కఱుఁడొకఁడు
'ఏఱూరి' దప్పింప నెవరి తరరబని
భావించి సరియన్న ప్రాజ్ఞుఁడొకఁడు,

‘చేనిలోఁ బ్రతి యాచేనిలోనె యుండఁ
నీకు మూరెఁడు, బారెఁడు నా’ కటన్న
సామెతగ, మది రాయలసీమ మాట
మఱచి, సరకారు సోదరుల్ మలఁగఁదగునె ?

సర్కారు ప్రజలకు సకలసౌకర్యాలు
 సీమవాసులకెల్ల జెముడుపాలు,
సర్కారు కవులకు వ్యష్టిపూర్తులకోర్కెలు
 సీమకవులకు మోచేతిపోట్లు,
సర్కారు నాయక సమితి కెదుర్కోళ్లు,
 సీమనాయకులకుఁ జింతపేళ్ళు,
సర్కారు నిధులకుఁ జందాలు వేవేలు,
 సీమలో నిధులకుఁ జెనఁటిరాలు,
ఏమి ప్రియ ?-మేమియనురాగ ?-మేమిమనసు ?
ఏమి సత్కృప రాయలసీమమీఁదఁ ?
దూరుపుం దీరపుం దెల్లువారి కౌర !
మోసపోరింక రాయల పుడమి వారు॥

2

మీ సౌకర్యము కోసమే యనుచు న
 మృింఁచక వినిర్మించి నా
రాసక్తి, ‘బెజవాడ’ లో సకల వి
 ద్వావాస మానాఁడు;—మా

చాసల్ జాజంగ, వేగ జేర్చితిరి మీ
 రద్దాని 'వాల్తేరు?' కీ
 మోసంబొక్కటి చాలదా? యకట! మో
 మోటంబు మీకున్నదా? ॥

౮

'క్యాపిటల్', 'హైకోర్ట్'
 యేపాడో మాకుజూపి యిప్పటి, కాపై
 ఘాపము వేయంగ జూచెద
 రే?, పొసంగదు, పొసంగదయ్య! యిక నెన్నటికికా
 అక్షయదీక్ష, రాష్ట్రమున
 కై, మనమెల్లరుఁ గూడి నిల్చి, పా
 లాక్షునకై న నడ్డుపడ
 నానె? తలంపుడు; పక్షపాతపుకా
 వీక్షణము ల్విడుండు; మము
 వేలుగ నెంచకుడయ్య! సోదరుల్
 ప్రక్షమబుద్ధి గవ్వ సుఖ
 పాళిని బాల్గానువార మెప్పుడుకా ॥

౧౦

—(భారతజ్యోతి : 21.5.1950)

శ్రుతివి

జాతీయ చేతనా - శా సాధమునకు నీ

నీతియే సోపాన మన్నా !

ఈ పీఠ నెంచరీ - రాతి గుండెలదొరల్

పోతరించిన వారలన్నా ! ||జాతీయ|| ౧

రేయుం బవళ్ళు నీ-కాయ కష్టమ్ముచే

వేయూర్లు గడియింతు రన్నా !

నీ యూయు వొలిపింతు రన్నా ! ||జా|| ౨

మండు పెండలకు, చలిపుండు గాలికి, వాడి

ఎండి వరుగై పోతినన్నా !

కండలన్ని హరించెనన్నా ! ||జా|| ౩

కనికార మేలేని ధనదాసులను గొల్చి

మనఁ జూచు టతి కష్టమన్నా !

ఘన మదాంధులు వారలన్నా ! ||జా|| ౪

బొట్టలకు పండించి, పెట్టెలన్నించి, నీ

పొట్ట కీయఁగ నేడ్తు రన్నా !

వెట్టి చాకిరి కీడ్తురన్నా ! ||జా|| ౫

గలగలా మోఁగు రూకలలోన నీగోడు

తలఁచి యాలించలేరన్నా !

తొలగింపఁగాఁ బూనరన్నా ! ||జా|| ౬

బంగారు తల్లిపొజులం గండ్లుగప్పి, నీ
సంగతింత గ్రహింపరన్నా!
కంగారు పోగొట్ట రన్నా!

||జా|| 2

మదమెక్కు దొరల సంపదఁ జూచి, బొనిన
బ్రదు కిచ్చగింతువో యన్నా! ||
హృదయమున్నదె వారికన్నా!

||జా|| ౩

మడి మట్రయే గుడి - యొడయడే వేల్పు, నీ
పనుపాటులే పూజలన్నా!
యిడుమ లాతఁడు వాపడన్నా!

||జా|| ౪

నిత్య తృప్తి నహింతు సత్యమ్ముఁ దప్ప, నీ
నత్యాహితం బేమిటన్నా!
గత్యంతరమె లేదటన్నా!

||జా|| ౧౦

తేడ్డైనఁ జేసాచి, వేడు నీ బిచ్చమ్మె
పాడు గర్వమదేల రన్నా!
మేడపైఁ బరుగు లేలన్నా!

||జా|| ౧౧

పదవుల స్నిదయఁ గుదురు కొన్నయ్యలే
యొదవింతు రెగ్గు నీకన్నా!
అది నల్లనఁగ నెవ్వరన్నా!

||జా|| ౧౨

‘ఏకొక్కేను’ల పైని నూరేగువారు, ని
న్నేరీతిఁ గనుఁగొందు రన్నా!
చేరి, నీవెతఁ దీర్తు రన్నా!

||జా|| ౧౩

లోక మాఁకటను జీకాకు నొండఁగ, దానిఁ
 బోకార్చు వాడ వీవన్నా!
 ఆ కృతజ్ఞత దోష దన్నా! ||జా|| ౧౮

కల్లకౌడులులేక తెల్లనన్నియుఁ బాలు
 నల్లనివి నీరందువన్నా!
 కల్లరులు నినుఁ బోలరన్నా! ||జా|| ౧౯

నీ నాగలియె సాటిలేని యీవుల మాను
 దీనత్వ మెడఁబాపు నన్నా!
 ప్రాణ భీక్షము వెట్టునన్నా ||జా|| ౨౦

మడిగట్టు గడ్డె, వెంబడినెట్లు బంట్లు, నీ
 గుడిసెయే నగరు సుమ్మన్నా!
 పడఁతియే నీరాణి రన్నా ||జా|| ౨౧

వేవెలుఁగు రేవెల్లు నీవున్న గుడిసెలో
 ఆవాస మొనరింతురన్నా!
 సావాసమా వార? లన్నా! ||జా|| ౨౨

తెలజొన్న యన్నమ్ము పులగూర పామి, తె
 న్నులు సూచు నీవెండ్రుమన్నా!
 ఇలు తొందరగఁ జేరుమన్నా! ||జా|| ౨౩

తలలోని నాలుకై మెలఁగు నీప్రియురాలి
 పలికించి, మురిసింపుమన్నా!
 వెలలేని దాప్రేమ మన్నా! ||జా|| ౨౪

నల్ల గాజులు, పుస్తై, నల్ల పూసలత్రాగు

ఇల్లాలి కుల్లాసమన్నా !

కొల్ల తా భూషణములన్నా !

॥జా॥ ౨౦

పెంకుమూఁకుట మెక్కి, చింకిచాపఁ బరుండు

బింక మేమిటి చెప్పమన్నా !

కంకాశమైతి, వోయన్నా !

॥జా॥ ౨౧

ముఱికి తడి పొత్తిళ్ళ చిటునవ్వు నగు పాప

తెఱఁ గరసి యుప్పొంగుదన్నా !

మఱచిపోవుదు కష్టమన్నా !

॥జా॥ ౨౩

—(ఆంధ్రవాణి : 21—4—1950)

—

ఏమండీ ?

నైలు కెడితే జన్మవాసన చచ్చిపోయిందా ?
 ఖాది గడితే లోని విషమూ కాలిపోయిందా ?
 తెల్ల టాప్ పేడితె మెదటి క్రుశ్చుపోయిందా ?
 జాతి తండ్రి ప్రతిష్ఠ చెడిపో
 నీతి నీమాల్ గంగ గలిపో
 రోత పనులూ చేతు రేమండీ ?

౧

నైలుకెళ్ళి నచ్చినందుకు మంత్రి హాదాలా ?
 లాతిదెబ్బలు తిన్నదానికి మడులు మాన్యాలా ?
 కాంగ్రెసంటే లైసెన్సులూ, సరకు పర్మిట్లా ?
 సొంత లాభము చూచుకుంటూ
 చెంత బీదలగోడు వింటూ
 చింతయైనా పొందరేమండీ ?

—౨

'ఊటి'కెళ్ల తెల్ల వాళ్ళను వోగుచేశాము
 పన్నులడిగే పరులపాలన పడగ, దిట్టాము
 కాంగ్రెసన్నల కొట్టినారని కడిగిపోశాము
 ఎండదెబ్బకు కొండకెళ్లి
 దండి ఖర్చులుచేసి, మళ్ళీ
 'తెండి పన్ను' లందు రేమండీ ?

3

భాంతి సోఘ్యాలేక గ్రామ జనులు తూలారు,
 కాండి మేడులు లేక రైతులు పనులు వీడారు,
 కూడు గుడ్డల కర్వుచే, ప్రజ కుప్పగూలారు,
 ఉన్నవారిన చూచి యేలే
 అన్నలారా! కడుపుకాళే
 సన్నగాండ్రను మఱితు రేమండీ॥

—(అంధనాణి : 16—6—1950)

దొరతనమా ?

మలమల మాండే - నలనల యోడ్డే

సిలుగుల లోకం - తిలకించని యిది

దొరతనమా ? మఱి నెఱతనమా ?

౧

కూటికి లేని-పాటక జనాల

కోటి మాటల - బూటక మాండే

దొరతనమా ? యిది నెఱతనమా ?

౨

'ఆకలి మంటకు - లోకం పోతే

మాకే ? పదవులు-రాక మాన'నను

దొరతనమా ? యిది నెఱతనమా ?

౩

'చస్తే మిగిలిన - అస్తి పంజరాల'

మస్తుగ ఎరువుల కిస్తా' మను - ఇది

దొరతనమా ? మఱి నెఱతనమా ?

౪

పైతుల నోళ్ళ - మూతలు మూసే

పాతనీతుల - కోతలు కోసే

దొరతనమా ? యిది నెఱతనమా ?

౫

నల్ల బజార్ల - పిల్ల బొజ్జలను

మెల్ల గ నిమిరే - చల్లని యూహల

దొరతనమా ? యిది నెఱతనమా ?

౬

ఈ గలమోతలు - ఇంట్లో చూస్తే

స్వాగత ప్రతాప్ సభలో పొందే

దొరతనమా? యిది నెజ్జతనమా?

2

‘టీపార్టీ’లను మేపులు మరగిన

సావాత్రాముల ‘గ్రూపు’ల గూడే

దొరతనమా? యిది నెజ్జతనమా?

౩

గుడిసెకు వానం - నడుముకు వస్త్రం

కడుపుకు గ్రాసం - గడపకపోతే

దొరతనమా? - యిది నెజ్జతనమా?

౪

‘గాంధీ’ నామము - ‘ఖిరాబు’ చేసే

సంధి ప్రలాపాల్ సాగించే - మన

దొరతనమా? - ఇది నెజ్జతనమా?

౧౦

—(ఆంధ్రవాణి)

ఆంధ్రరాష్ట్రము

ఆంధ్రరాష్ట్రము మహాచిహ్నా !
ఆశాపాతక చావనలదన్నా ! ||ఆం|| ౧

స్వామిపరులై పదవులకు మన
వారు తల్లిని విడిచిరన్నా ! ||ఆం|| ౨

తెలుగుదనమే చచ్చిపదవులఁ
గులికెవరు మనవారలన్నా ! ||ఆం|| ౩

శిల్పివారికి జోహారుములే
యెల్లపుడు మనవారలన్నా ! ||ఆం|| ౪

రాష్ట్రపతులును రాష్ట్రహితులును
రాష్ట్రమునకు విరోధులొయన్నా ||ఆం|| ౫

పరులకంటెను హెచ్చు మనవా
రొరంగఁ బెట్టిన దేమిటన్నా ! ||ఆం|| ౬

చచ్చు తెలుగులు పిచ్చివారని
చిచ్చి కొట్టెద రందఱొయన్నా ! ||ఆం|| ౭

మొత్తిగా మనమున్నవారని
మొత్తసాగిరి యెల్ల వారన్నా ! ||ఆం|| ౮

పరులపంచలఁ జేయిసాచెడు
తిరిపెగాండ్రయి రాంధ్రులన్నా ! ||ఆం|| ౯

అడ్డమైన పరాయి వాండ్రకు
అడుగు లొత్తుట లేలరన్నా ! ||ఆం|| ౧౦

గూడ కట్టుల తోడి అటవల
వీడ నీకును వదలడన్నా ! ||ఆం|| ౧౧

ద్రావిడులకే శానిసత్వము
తప్ప దెప్పుడు మనకు నోయన్నా ! ||ఆం|| ౧౨

చెన్నపురి తమ తాత సొమ్మంట !
నిన్ను పొమ్మనుచున్నవారన్నా ! ||ఆం|| ౧౩

చెన్నపట్నమే కాదుగా, నీ
వున్న సీమయే సున్ననీకన్నా ! ||ఆం|| ౧౪

అసలు రాష్ట్రమే లేకపోయె, వి
శాల పాంధ్రంబేమిటన్నా ! ||ఆం|| ౧౫

తెలుఁగునెత్తురు తెలుఁగుతేజము
నిలుపు నాయకు లేగిరన్నా ! ||ఆం|| ౧౬

—(ఆంధ్రవాణి)

ప్రబోధము

శీతా కంకణముం ధరింపు, మిదె, నా
 ధింపక స్వతంత్రాత్మ నం
 గతా దక్షమతిం, దెలుంగు ధరణిం
 బ్రాహ్మింప కన్యాళి, నీ
 కక్షం గల్లు జనంబె గెల్చునని, ఛం
 కా గొట్టి, లోకుల్ మహా
 శేష, స్నిహ బురికొల్పుచుం గనెద, రో
 నీరుండ ! లేలమ్మికన్ ॥

దానధారల 'విశ్వదాత' విజ్ఞతఁ దెల్లు
 నేలఁ బైరిడుట గణింపలేనె?,
 ప్రాణకర్పూర నీరాజన 'మాండ్రర
 త్నము దల్లి కొనఁగుటఁ దలఁపలేనె?,
 సుర్వస్వమును సుమాంజలిగాఁగ 'నాండ్రకే
 సరి' మాత కర్పించు టరయలేనె?,
 ప్రత్యేకరాష్ట్ర జపంబుతో 'దేశభ
 క్తుఁడు' పండిరాలు టూకొనఁగలేనె?,
 నీల యీలీలబేలవై, ప్రాలుమాలి
 దిక్కుదోషక చూరక దిగులువడెదు?
 భావి భారత భాగ్యమ్ము త్వత్కరముల
 యందె కలదయ్య! తెమ్ము, తెమ్మాండ్రవీర !!

నాటి యాంధ్రోద్యమ నాయకులే నేడు
 పప్పులో నడుగు దార్శ్విచిరనుచు,
 నాటి రాష్ట్రాశయూన్యహ చింతనులే నేడు
 శిల్లిజోహుకుము పాటించిరనుచు,
 నాటి తెల్లుల చెన్ననగరవాదులే నేడు
 అజవల బొనిన లయిరటంచు,
 నాటి స్వజాత్యవన ప్రవీణులే నేడు
 గ్రుక్కుమిక్కునకయ నక్కిరనుచుఁ
 జింతిలకు, చీదరింపకు, సిగ్గునడకు
 సహజమే మనవారి కాజబ్బులెల్లఁ
 గాన రాష్ట్రార్జనకు నీవ పూనవలయు
 లేమ్ము, లేమ్మాంధ్ర వీరుడ ! తొమ్మునఱచి॥
 చొరవ సూపఁగ లేని సూరి వర్షుల ధర్మ
 పన్నములకు నిక స్వస్తి యనుము,
 గుండెధైర్యము లేని గురువుల శాంత్యుప
 న్నాస ధోరణికి జోహారులనుము,
 ముందంజ లేని ప్రబుద్ధుల సమరస
 ప్రవచనమ్ములఁ ద్రోసిరాజులనుము,
 సింహశక్తియే లేని పెద్దల యుపదేశ
 సారము లింక బలాదూరులనుము,
 ఆత్మబలమున విశ్వాస మంది కొనుము,
 కనుము నీ భావి పౌర సన్గౌరవమ్ము,
 గాఢ నిర్మాణ కార్యసూత్రమ్ముఁ గొనుము,
 ఆంధ్ర వీరుడ ! లేమ్ము, జయమ్ముఁ గనుము॥

తెలుగు సీమ దినంబు దేశానఁ జూపించి
 పూర్తిగా హర్తాశముల నొనర్ప,
 జనవాక్యమే ప్రజాస్వామికమున ముఖ్య
 మనుట నాయకు లెంచునటు లొనర్ప,
 ప్రత్యేకరాష్ట్రమేర్పడు దాఁక నిడుమల
 కగ్గమై సత్యాగ్రహము నొనర్ప,
 'నెల్ల రేకోన్ముఖు లీపూన్కి' నని యూర
 నూరఁ దీర్మానము లొగి నొనర్ప,
 నాంధ్రులను బ్రోత్సహించి యత్యంత నియతిఁ
 దెలుగు రాజ్యము వేగ సాధింప, లెమ్ము!
 నడుము గట్టుము! ముందడుగిడుము! పరుల
 నాశ్రయింపకు మిందుల కాంధ్రవీర!!

అటు 'గంజా'—మిటు 'చెన్నపట్టణము' ప
 ర్యంతంబు మాదంచుఁ, జా
 టుటకుం బోలెడు 'దాఖలాల్' గలవు, చూ
 డుం డక్కతే యున్న, మీ
 చెలులు మద్రపురంబు వీడవలె మా
 కే, తప్పదో ద్రావిడుల్
 కుటిలో పాయము లింకఁ జాలునని వా
 కొమ్మాంధ్ర వీరాగ్రణీ!!

విడువంగ నేల చెన్నపురి ?

వెట్టివె ? నాయకులేలినారు; దా
విడులకుఁ దాతసామ్మని వి

వేకులు సెప్పరు; పెద్దలంటు ! ౬
ట్టడ యిడినారు న్యాయ; మక
టూ ! మన తెల్లులు చచ్చు పీన్దులా ?
తడసిన మోసమా; మనకు
దక్కదు చేరెడు నేల, పేరుదా ౭

కూనము దాటి యీ యజన

త్రుళ్ళు, తెలుంగు పవిత్రసీమ, దా
నేనముఁ గొల్చుచుం, బడవి
దృగ్విషవాయు పరీత శాసన

స్థావిత మయ్యె, జీకటుల
బమ్మెరవోయె, బ్రకాశమొప్పు, రా

స్థావన మీన సేయవలె

నయ్య ! యునాగ్రణి ! లెమ్ము, లెమ్మిక్క ౮

--- (అంతఃకావ్యం).

రామరాజ్యము

కులము తత్వము కూలద్రోసే
మతము మదమును మంటవేసే
యెచ్చు తగ్గుల మచ్చరొసే — భ్యాతిగాంచంఱోయ్ || ౧

ఫసకవాదము నెగురగొట్టే
చాస్య బుద్ధిని తగులబెట్టే
పేదరికమును వెన్నుదట్టే — పేరుగాంచంఱోయ్ || ౨

ప్రజల నొరతనమని తలంచీ
ప్రభుతి గల బాగోగులెంచీ
పాలకుల స్వార్థమ్ము ద్రుంచీ — మేలుగాంచంఱోయ్ || ౩

బూటకపు నాయకుల ద్రోలీ
పాటకపు జనములను నేలీ
కూటిపేదల శ్రమకు చాలీ — కీర్తిగాంచంఱోయ్ || ౪

నిక్కుబుడ్తుల తిక్కుబాపీ
దిక్కుమాలినవారి లేపీ
బక్కుగుండెల యుక్కురేపీ — ప్రతిభగాంచంఱోయ్ || ౫

ఆముగల యధికార్ల దించీ
ప్రేమ, దేశము మేల్గొనించీ
రామరాజ్యంబున జరించీ — యశముగాంచంఱోయ్ || ౬

—(అంధవాణి).—

వోట్ల బాజాలు

వోటివ్వండోయ్ - సోదరులారా !

వోటివ్వండి - ప్రజాపార్టీకే॥

నరుణుని పట్టి - ఖైదుచేస్తాం,

వర్నాల్ మస్తుగ - కురిపించేస్తాం,

ఆహారాల్లో - ముంచేత్తేస్తాం,

మిల్లుబట్టలూ - దానాల్ చేస్తాం

॥వో॥

.....
వోటివ్వండోయ్ - సోదరులారా !

వోట్లు వోట్లు కమ్యూనిస్టులకే॥

కుబేర మీద - గుండు విడుస్తాం,

బీదలయిండ్లు - బంగారు చేస్తాం,

పితృలోకాల్ ప్రత్యక్షం చేస్తాం,

క్రెమికొరాజ్యం నిలబెట్టేస్తాం

॥వో॥

.....
వోటివ్వండోయ్ - సోదరులారా !

వోటివ్వండి - సోషియలిస్టుకే॥

ఉండేవాళ్ల కు పూడబెరుకుతాం,

యెండేవాళ్ల కు పోలాల నిస్తాం

చాలకపోతే భూములు తెస్తాం

అందరి కథికారా లర్పిస్తాం

॥వో॥

.....
 వోటివ్వంకోయ్ - సోదరులారా !

వోటివ్వండి హిందూసభకే !

పాకీసానూ పడగొట్టేస్తాం

అఖండభారతం అందిచ్చేస్తాం

హిందూరాజ్యమే వెలిగించేస్తాం

అఖండస్వర్గమే అందరు పోదాం

॥వో॥

.....
 వోటివ్వంకోయ్ - సోదరులారా !

వోటివ్వండి కృషికోలోకులకే॥

నైతులయిండ్ల ధనం పండిస్తాం.

నైతుల మేడల కెక్కించేస్తాం,

నైతులరాజ్యం స్థాపించేస్తాం,

నైతుల దేవతలను చేసేస్తాం

॥వో॥

.....
 వోటివ్వంకోయ్ - సోదరులారా !

వోటివ్వండి - స్వతంత్రపార్టీకే

॥వో॥

స్వతంత్ర మంత్రులమై కూర్చుంటాం,

స్వతంత్రముగ మిము పరిపాలిస్తాం,

స్వతంత్రముగనే చంపించేస్తాం,

కూడుగుడ్డ లేకుండా కాస్తాం

॥వో॥

.....
నోటివ్వంజోమ్ - సోదరులారా!

నోటివ్వండి - కాంగ్రెసువారికె||

జరిగినదానికి - మనమేం చేస్తాం,

జరిగిపోయినదాని మరుస్తాం,

బ్లాక్ మార్కెట్లను బంధించేస్తాం,

లంచగొండ్లను తొలగించేస్తాం

నో!

పంచవర్షపు ప్రణాళిక చేస్తాం,

భరతభూమిని బంగారుచేస్తాం,

శేషస్సింకా యెక్కువ చేస్తాం,

మామాట వినేటట్టుగ చేస్తాం

నో!

కడుపుకు దండిగ మీకిప్పిస్తాం,

చిలగడదుంపను నవ్వుచేస్తాం,

గానుగపిండి దండిగ యిస్తాం,

వేరు సెసేగలూ - దిగుమతి చేస్తాం

||నో||

ఖిండికి పనోత్సవాల్ జరిపిస్తాం,

మూడోతరాన-నవ్వాలిస్తాం,

అందుకిప్పుడు - మనమే చస్తాం,

ముందువారికీ - సుఖాల నిస్తాం

||నో||

పన్ను లెక్కువని - యేడనకండి,

పన్నులతోనే - పనులవునండి,

అన్నిలాభములు - మీకేనండి

పన్నులు చచ్చిన - వదలదునుండి

||నో||

జీతాల్ బత్యాల్ - కావలెనండి,
 ఏరోస్లేనులు యెగరాల్నండి,
 దేళాన్నంతా తిరగాల్నండి,
 టిపార్టీలు జరగాల్నండి

॥వో॥

పన్నులు వేయని పార్టీ హోది ?
 నష్టాన్నిచ్చే పార్టీ హోది ?
 మీసుఖమెంచే పార్టీ హోది ?
 గాలిమేడలకు నిలకడ హోది ?

॥వో॥

---(హాస్యశేష : 8—12—1951).

తెలుఁగూ భాయ్

ఎవరికి వచ్చిన స్వతంత్రమాయ్ ?

ఎగిరెగిరిపడే తెలుఁగూభాయ్ ! ॥

ఆకలికేడ్చే అతిదీనులకా ?

చీకెనమేనుల శ్రమజీవులకా ?

వాకొనలేని బడుగుమూఁకకా ?

నీకా ? నాకా ? ఆంధ్రజాతికా ? ॥ఎవరికి॥ ౧

తెల్లవారికా ? ఖిల్లివారికా ?

కొల్లలుగొట్టే సావుకార్లకా ?

అల్లరిచేసే అరవన్నలకా ?

నల్లపద్దుల గుల్లకాండకా ? ॥ఎవరికి॥ ౨

లంచాలాగే అధికారులకా ?

సంచులునింపే ధనవంతులకా ?

వంచించే పర వణిగ్గురులకా ? ॥ఎవరికి॥ ౩

ఉండే బొజ్జకు స్వాతంత్రం,

మండే పొట్టకు పరతంత్రం,

నింజినవారికి స్వాతంత్ర్యం,

ఎండేవారికి పరతంత్రం ॥ఎవరికి॥ ౪

తెలుఁగుల కుళ్ళులు విచ్చిందా ?

తెలుఁగుల తెలివి హెచ్చిందా ?

తెలుఁగుల కక్షలు చచ్చిందా ?

తెలుఁగులరాష్ట్రం వచ్చిందా ? ॥ఎవరికి॥ ౫

సక్కుమొగాలకు స్వాతంత్ర్యం,
 బక్కువాళ్ళకూ పరతంత్రం,
 మొక్కేదొరలకు మంత్రిత్యం,
 చిక్కినబంట్లకు దాసత్వం ||ఎవరికి|| ౬

వన్నెయు వాసియు గనలేవే,
 మిన్నగ అరవల పొగిజేవే,
 చెన్నపురం మన దనలేవే,
 తిన్నగ తెలుగే మరిచావే ||ఎవరికి|| ౭

గెలవని పెద్దలదే రాజ్యం,
 గెలిచిన యువకులకే పూజ్యం,
 శాలివీతేటలు సంత్యాజ్యం,
 తెలుగులకిక దైన్యమే భోజ్యం ||ఎవరికి|| ౮

నోరుంటేనే అధికారం,
 పొరుషమొకటే వడసారం,
 కోరివేడితే తీరదుబేరం,
 సిరావ్విం, కొనకుంటే, నేరం ||ఎవరికి|| ౯

సత్తాతో పూనిక విడకుండా,
 చిత్తయిపోయిన, చేడ్చుడకుండా,
 నుత్తిలు నైదులమెడ గుదిబండా,
 ఎత్తి, దింపకుమూ, మనజుండా! ||ఎవరికి|| ౧౦

జయరాజారాం

రాష్ట్రగవర్నర్ పట్టావస్తే,
చచ్చధ్యక్షుత సంజీవిస్తే,
చప్పిడిపల్కులు ప్రకాశమిస్తే,
ఆంధ్రరాష్ట్రమే—సీతారాం !
రామరామ జయ రాజారాం ॥

౧

శ్రీలి 'హుకుం'కు జోహార్లంటే
ప్రధానులాజ్ఘకు 'సరిసరి'—అంటే
మంత్రిత్వాలకు గిరికి లొడ్డితే
ఆంధ్రరాష్ట్రమే—సీతారాం !
రామరామ జయ రాజారాం ॥

౨

కృష్ణా పెన్నార్ అరవలదైతే,
పుల్చింతలకూ పూజ్యం పెడితే,
రాంపదసాగర్ రంధి వదిలైతే,
ఆంధ్రరాష్ట్రమే సీతారాం !
రామరామ జయ రాజారాం ॥

౩

మద్రాస్ ధారాదత్తం చేస్తే,
కోరాపుట్టి కొట్టుకపోతే
బళ్లారిలా కన్నడచేస్తే
ఆంధ్రరాష్ట్రమే సీతారాం !
రామరామ జయ రాజారాం ॥

౪

శేలంగాణను చీల్చకపోతే,
 కృష్ణను భద్రను కలపక పోతే,
 తేలుగే యెప్పుడు వాడకపోతే,
 ఆంధ్రరాష్ట్రమే సీతారాం ।
 రామరామ జయ రాజారాం॥

౫

రాయలసీమ రగులుకుచస్తే,
 మనగనులన్నీ మట్టిగలిస్తే
 పరభిక్షానికి చేతులు చాస్తే
 ఆంధ్రరాష్ట్రమే సీతారాం ।
 రామరామ జయ రాజారాం॥

౬

—(మాతృసేవ: 20—9—52)

ప్రళయ ఘోష

ప్రళయ తాండవరుద్ర ఫాలానలాభీల

పటపటార్భటి దూలి—

భస్మసాత్కృతిఁ బొందునా?—లోకమ్ము

భ్రష్టమే యైపోవునా? ||

౧

ఝంఝూ సముద్ధూత సంక్షుబ్ధ వారాశి

వీచి జిహ్వగ్రాల—

నాకృష్టమై పోవునా?—భువనమ్ము

నాశమే యైపోవునా? ||

౨

భీకర తౌమక్షుధాసీ విషోద్వేల

గరళ సంఘన్నమై—

యాకారమే మాఱునా?—విశ్వమ్ము

అణగాఱియే పోవునా? ||

౩

విస్ఫార విస్ఫులింగ క్రోధతామ్రాక్ష

మృత్యుదంష్ట్రాకోటి—

నుద్భిన్నమై కూలునా?—యిజ్జగతి

యుద్భాంతమై పోవునా? ||

౪

క్రూరరక్షోగణోక్షిప్త రూక్షాన్వస్త్ర

ధూమావృతాంధమై—

నిర్వీర్యమయి పోవునా?—భువియెల్ల

నిర్మూలమై పోవునా? ||

౫

—(మాతృసేవ)

ఆస్థానకవి

తెలుఁగు పలుకుల వెలఁది వెలుఁగు

కలికి కయితకు కంటి తళుకు

పలుకళల కలకండ పలుకు॥

—పోయెరా—మనజాతిరత్నం పోయెరా॥ ౧

బిరుసు దొరలకు ప్రక్కశౌలం

దురుసు కవులకు గుండెగాలం

సరమ శిష్యుల కల్పసాలం॥

—పోయెరా—మనజాతిరత్నం పోయెరా॥ ౨

చెఱుకు నుడువుల పూలచెండు

తొణుకు రసముల కైతనిండు

ఎనుబడేడుల తెలుఁగుపండు॥

—పోయెరా—మనజాతిరత్నం పోయెరా॥ ౩

గళము కడలుప ఘంటరవము

పలుకు పలుక రసానుభవము

కలను మనచెల్పిల్ల మఱువము॥

—పోయెరా—మనజాతిరత్నం పోయెరా॥ ౪

ఇల స్వధర్మము తీర్చి చివికి

బలరిపుఁడు పిలుపంప కవికి

అల సుధర్మను వెలయ, దివికి॥

—పోయెరా—మనజాతిరత్నం పోయెరా ౫

—(ఆంధ్రవాణి)

కవిసార్వభౌముఁడు

అకట ! తలకొట్లమారి బ్రహ్మకు, నిదేమి
చేటుకాలమొ ? చెడుపనుల్ సేయుచుండు
సుకవులకు నాయు వెచ్చింపఁ జూడఁడెపుడు
తెలుఁగు-కవులెడ నతని కీ తెగులు తగునె ? ॥ ౧

మొదటి యాస్థానకవి తెల్ల వుడమి వీడి,
యాలునెల లాయెనో, లేదో, యంతలోన
చనితె ? రాయలసీమకు సత్కవికుల
సార్వభౌముఁడ వీవును సాధుచరిత ! ॥ ౨

మొన్న 'మే' లోన నారు నాగన్నతోడ
కడప కరుదెంచి మంచముఁ గఱచికొన్న
నీ కృశించిన తనువుఁ గాంచితిని, లేదో,
దిటము దిగజాతె నాగుండె లొటుకు నునియె ॥ ౩

ఎండ లడఁగిన మదరాసు కేఁగుదెంచి
యుండవలెనంటి, స్కాందాన నున్నమిగత
ఖండములు సేతునంటి వీ కర్మమేమి ?
కన్న మూసితి వింతలోఁ గవివరేణ్య ! ॥ ౪

రామదాసు చరిత్రంబు వ్రాయుమంటి
నస్తు సామగ్రి యొసఁగి తోడ్పడుదునంటి
నందులకుఁ దల యూఁపితి, నకట ! తుదకు
మాట దక్కించుకొనకయ దాఁటి నావె ? ॥ ౫

నిరత లలితార్చనమే నీదు నియమనిష్ఠ,
 యనిశ మతిథి సపర్య నిత్యవ్రతంబు,
 కావ్య నిర్మాణవృత్తి నిష్కామకర్మ
 లెక్కయే యొజ్జనము, పనిలేని కొలువు॥

౬

సత్య శౌచ దయాచార శమదమములు
 గలవు రెంటునె :—ప్రాక్ష్ణస్తకములయందు,
 నీదు జీవితమం, దిది నిక్కునంబు
 వెలయునే నినువంటి నిర్మల గుణుండు ?॥

౭

నీవు భౌతికముగ మాకు లేవు, గాని
 నీ మహిత కావ్యములె నవనిధులు మాకు,
 దసరి వేంకటకవితో సుధర్మయందు
 సమర సుఖములు గనుమ, శేషాద్రి శర్మ!॥

౮

—(అంధవాణి).

—————

పుత్రా

ఫలముల బరువున వృక్షం

బీలకెట్టులు వంగు, నల్లె, యీనెంతయు వి

ద్వైలనేర్చుకొలఁది నడఁకువ

వెలయఁగఁ జరియింప యశము పెంపగుఁ బుత్రా॥ ౧

దడబుడలు సేయకు, వెలితి

కడవవలెక, భంగపాటు గలుగును, దానక,

గడు శాంతముతో నిండిన

కడనవలె న్నెలఁగఁ గీర్తి గలుగును బుత్రా॥ ౨

మొటిగెడు కుక్కలు దొంగలఁ

గొఱుకునె? తమ తోక ముడిచి కొనుచుం బాఱుక

దఱచుగ మాటల నాడెడు

మొఱుకులు కార్యము లొనర్పఁ బూనరు పుత్రా॥ ౩

తనబాస, తనదు దేశం

బను నభిమానంబు మనసు నందుంచని యా

మనుజుఁడు బ్రదికిన పీనుఁగు

కన, నత్యధముండు పశువుకంటెను బుత్రా॥ ౪

తలకుం జెప్పలు, గొనగో

రులకు న్నుచ్చెలను గోరుఁ గ్రొత్తగ భాగ్యం

బులు వడసిన నీచుఁడు, దన

తొలుతటిసితి యెల్ల మఱపు దోపఁగఁ బుత్రా!॥ ౫

—(సెంటుపాల్సు హైస్కూలు మ్యాగజైను: మార్చి 1936)

శౌర్యము

కుంజర మదంబు నడచు నంకుశ మదెంత ?
పర్వతంబులఁ బడఁగూల్చు వజ్రమెంత ?
చీకటిని బాపు దివ్యియరేక యెంత ?
బలుపు బలమానె ? శౌర్యమే బలముగాని॥

౧

భాను కిరణంబులఁ దపింపఁ బడినయట్టి
సూర్యకాంతోపలంబు తచ్చౌర్య గుణము
నోర్వకింతయుఁ దేజంబు నుమియుఁగాదె
పైచునే శూరుఁ డిన్యుని శౌర్యగుణము ?

౨

శౌర్యవంతుఁ డొకానొక సమయమందుఁ
బేదపడియును శౌర్యమ్ము విడువఁ బోఁడు,
క్రింది ముఖమైన నేమి ? యగ్ని కిఁ గలట్టి
మంట లెప్పుడు మీఁదికే మండుగాదె॥

౩

—(సెంటుపాల్సు హైస్కూలు పూర్వగజైను: అక్టోబరు 1939)

పక్షపాతి

ఒకనిని బ్రభునిగా నొకని సేవకునిగా
 నొనరించునట్టి నీ యొజనదనము,
 ఒకనిఁ బాలకునిగా నొకనిఁ బాలితునిగా
 సలిపెడు నట్టి నీ జాణతనము,
 ఒకని ధనాఘ్నగా నొకనిని బేదఁగాఁ
 జేసెడు నట్టి నీ చిలిపితనము,
 ఒకనిని దాతఁగా నొకని యాచకునిగా
 గావించునట్టి నీకలితనమ్ము
 మెచ్చగా నచ్చు, నయ్యారె! మేలుమేలు!
 బలిబళి! యింతగాఁ బక్షపాతి వైన
 నీవ, జగములఁ బ్రోచెడు నేర్పరి నలు
 నన్వరే విన్నవార లనాథనాథ! ॥

—(ఆంధ్ర పత్రిక : ప్రభవ—మార్గశిరశుకాంతు)

చక్కట్లు

1. మూడులు

నాయింతి నానశంవద
గా, యని మది నెంచు నెవఁడు, గడు మూఁకుఁ డతఁ,
జే యతివ మగం డలరు
న్నాయెడ, నని యెంచు, నది, కనక జడమతియే॥ ౧

2. సంస్కర్మము

బలవంతుని సంస్కర్మము
వలననె, యల్పుండుఁ గూడ వరమహితుఁడగున్,
ఇల నల్లుని వెంబడిఁ జను
చెలికానికి శౌరవంబు సేయుదురుగదా॥ ౨

అమలుండగు జనుఁడేన్, రా
గము మున్నగు వాని సంగగతి, వికృతిఁ గనున్;
గమలాస్తాంశువులు, త్రికో
ణ మహితదర్పణము సొచ్చినం, జెడు సరణిన్॥ ౩

3. నైజగుణము

పచ్చకప్రపు రజమునఁ బొదుచేసి,
మృగమదము చందనము చేర్చి యెరువువైచి,
యనుదినము, పుష్పసార సేచనమొనర్చి,
పెంచినను, నుల్లి, స్వగుణంబు విడువఁ గలదె?॥ ౪

4. యశము

హిమయుక్తం జలికొండ, లాంఛనతః దా
 రేశుండు, తూరోదకా
 క్రమణాప్తిం జలరాశి, సర్పవృత్తి శ్రీ
 ఖండంబు, ముండలై నరో
 జము, వార్ధక్యమునక నుమాంగి, పశుటక
 జంచత్కుచంబుల్, దరి
 ద్రముచే విజ్ఞు, డిటెల్ల శాధితు, లఖా
 ధం, బాయశం బొక్కడే॥

౫

5. యోగ్యత

పెద్ద చదువులు నదివినఁ; బేర్పిఁ గనినఁ;
 బైకి, యోగ్యతఁ గలవానివలె మెలఁగిన;
 ఫలము గలదె?; మదింగల పరధనాశ
 పరసతీవాంఛ, నరునకుఁ దొరఁగదేని॥

౬

6. వైపరీత్యము

కడిఁదిమాటలు గలవాని మనసు, మృదువు
 మనసు పెనుబండ యగువాని మాట మధువు
 కటువుగాఁ గూయు నెమ్మిమేక. కనులకింపు,
 పైకి నలుపైన కోయిలపాట సొంపు ॥

౭

7. సంస్కృతి

కౌజములు జీర్ణపర్ణముల్ జాఱవినుచు,
నురగములు, ప్రాతకుప్పసం బూడ్చివైచుఁ;
స్థూలును బౌడుగృహములు విడిచిపెట్టుఁ;
బ్రజలు, మునుపటి పద్ధతుల్ నడల రకట ! ॥

౮

మను పరాశర ముఖ్యుల గినములందు
వెలయు మన సాంఘికాచారములనె, నేడుఁ
గూడఁ, బ్రజ యవలంబించు గోరు బుధులు,
కాల సరినర్తనము, నింత గాంచ రహహ ! ॥

౯

8. ధనము

‘ధనధనధన’ నినద, మచే
తనమగు దుందుభియె, సర్వదా, సల్పఁగఁ, జే
తనమవు, జన, మానినదం
బొనరించు, ట దేమిలెక్క ?; యుర్వీసలిలోక ॥

౧౦

తనరు నెవనికి, విపులవిత్తమ్ము, వాడు
బ్రహ్మహంతకుఁడే యైనఁ, బడయు ఘనత;
శత్రు సమామల నంశ సంజాతుఁడేనిఁ,
బుద్ధిధనము నందు, నిర్ధన పురుషుఁడెపుడు ॥

౧౧

శిల్లినొదిగించు, దండ్రీ సంతసము గనఁడు,
భ్రాతృ నలుకఁడు, లెంక కోపంబు సేయుఁ,
గొడుగు లెంచరు, కోఁగిటఁ గూర్చదు సతి,
పాత్రుఁడు చేరఁడు, లేమిడి యెగల యెగు ?

౧౨

9. కృతజ్ఞత

అవసరంబైన వేళ, నీ కాదుకొన్న
పుణ్యులయెడఁ, గృతజ్ఞతఁబూన, కేఱు
దాఁటి, తెప్పనుగాల్చు విధమునఁ, గీడు
చేయ నెంచిన, దై నసహాయ మగునె ? ॥

౧౩

10. స్వార్థము

ఎన్ని కుఱుపులొ కోసితి. నేమొకాని,
నాకుఱుపువలె నొప్పి కన్నడదటంచుఁ
బనవు వెజ్జగతికొ, స్వార్థపరుఁడు, పరుల
బాదెఱుగక, తనదుబాదె, బాదయనును ॥

౧౪

11. తంటమారులు

“ తోచి తోచని యిల్లాలు, దోడికోడ
లమ్మగారింటికిం బోవ, నదియుఁదోచ
నమ్మ యేగెను నాఁడుబిడ్డ త్తగారి
యింటి ”—కనునట్లు, తిరుగుదు, డెట్టిపనియు
లేని తంటాలమారు; లెట్లనిఁ బొట్ట
నోసికొన వారు, యితరులఁజాసి, ప్రాత
చుట్టఱికమని యేదియొ నుల్లవెట్టి
మొక్కుచుం, జుట్లు ముడి వెట్టి మిడుకుచుండు ॥

౧౫

12. విజ్ఞులు

అఘపంకావల జీవికెల్లు సుకృతం
 గంటుక గనంతేనిఁ ?, దా
 చి ఘటింపందరమా పలాండువునకుక ?
 విజ్ఞులనంజాలరా ?
 లఘుతం బామరమార్గమే కొనెన, నే
 లా ? దారు పుణ్యాత్ముల
 ఘటింపందొరకో లోకప్పుడును మే
 లున్, లోకరక్షార్థమే ॥

13. విద్యలు

అర్థగహిత ప్రబోధ వేదాంతవిద్య,
 చరక మేకరువిడుట భైషజ్యవిద్య,
 షిక్ష తలకెక్కి వాఁగ జ్యోతిష్యవిద్య,
 విద్యలకుఁబట్టె దురవస్థ, వేయునేల ? ॥

14. జడమతి

కాలము, కర్మమో, హితము
 గా నచియించెడి పెద్దవారి న
 బాల్కలముచేసి, వారిఁ గనుఁ
 గానని క్రొవ్వునఁ దూలనాడు, నే

బాలిశుఁ, డాతఁ డొందునె శు .

భంబుల ? తీరని లోకనిండకున్

మూలములై న కార్యముల

బుద్ధిని జొన్ని గడించుఁ బాపమున్ || ౧౮

అక్కసెల్లెండఁ, దల్లిని, నన్నభార్య,

నకుని యిల్లాలి, నత్త, దేశికునిసతిని,

నిరుగుఁబారు గమ్మలక్కల, నెవఁడు, దురితి

బుద్ధి—‘నసె, వసె’ యను, వాఁడు వృద్ధిగను నె? || ౧౯

మిడిమిడి జ్ఞానముం బడసి

‘మించితి విద్యల’ నంచు నెంచుటల్

బుడిబుడి నీతులం దెలిపి

బుద్ధిని గీప్పుతి నాఁ దలంచుటల్

బడబడ నేవొ వాఁగి తన

పల్కులు వేదములంచు మించుటల్

జడమతి లక్షణంబులగు

సత్సభల న్నుతి వాని కబ్బునే ? ||

౨౦

15. జిహ్వ

జిహ్వతుదన సిరి యలరును

జిహ్వతుదన బందుగులును జెలులెనఁగుదు,

జిహ్వతుదన చెఱ వఱలును

జిహ్వతుదన నిశ్చయముగఁ జెలఁగును మృతియున్ || ౨౧

16. కడటలు

నివృత్తునన్ ని, పృథానంబు నీశ్వరయందు,
మునుసు క్రిందను గుమ్మరి పురువు, గడ్డి
మేటియందలి సప్ప, మెప్పాట నెఱువ
బయలువడి తీరు, తప్పదు భగవదాజ్ఞ || ౨౨

టాటోటుగ మటుమాయపు
బూటకముల మూటలై న మోటులు పనులం
బొటించి నిలువ మేటులె ?
దాటి చనం జూతు రాత్మఁ దాలిమిలేమిన్ || ౨౩

ఆత్మలో విష, మంగిట నమృత మొలుకు
పలుకులు వచించు ఖలుల మాయలకుఁ జిక్కి,
సర్వ మర్పించి, స్వేచ్ఛగ సంచరించి,
కడకు దెసమాలి చెలు లధోగతిని గాంతు || ౨౪

17. బుధులు

ఆపదలయందు మ్రొక్కుదు, రవి తొలంగి
సంపదలు గల్గ మఱుతురు జగతి జనులు;
వారి స్వాభావికము స్వార్థపరతఁ గనియు
నుపకృతియె నల్ప, మది నెంత, రుర్వి బుధులు || ౨౫

కితవులు

అరగనుమోడ్పు, నక్కవిన

యంబు, వికారపు హాసము, న్నమ
స్కరణము మాటి మాటికి, ము

ఖప్రియ వాక్తరి, పైవిరాగము,
బరజననింద, దొంగ జప

భావము, స్యాత్మమహత్వశంసయుం
బరంగెడువాని గేహమున

బ్రాహ్మణు సేర్పడు సేర్పడు డెప్పుడుకా!

కను దీపి మాటల్కుఖప్రియస్తోత్రముల్,
డక్కుబుద్ధులు, గపటంపు గ్రియలు,

దొంగదండమ్ములు, గొంగ జపమ్ములు,
నమితోపకారి యట్లగపడుటలు,

ముసి ముసి నవ్వులు, మొసలి కన్నీళ్లు,
నక్కవినయాల్, డాబునటనములును,

జిడ్డు చేవదలని దొడ్డ పెత్తనములు,
దాన ధర్మాలన్న మానగతులు,

ప్రకృతి సిద్ధగుణమ్ము లెవ్వనికి, వాడు
మాతృ పితృ దైవతమ్ముల మఱచునన్న
బంగనామము వెట్టెడా? పరుల, కీర్తి
పశువునకు దక్కునే? యిహపరసుఖములు!

అంధుడా ? విశ్వేశు, డరుదెంచువారల
 యఘసమూహమ్ముల నరయకుండ,
 గ్రుడ్డియా ? రామేశ్వరుండు, వచ్చెడు మను
 జుల దొనఁగులరాశిఁ జూడకుండ,
 చీకువా ? తిరుమల శ్రీపతి, యేతెంచు
 జనుల పాపావళిఁ గనకయుండ
 నేత్రిగోనుండె ? కాంచినేత, డాసినవారి
 కలుషపుంజమ్ములఁ గాంచకుండఁ
 గొత్తుండ ! మున్ను సల్పిన కీడులెల్ల
 దాచఁగల, వింత నరులకుఁ దోచకుండఁ
 గాని సర్వజ్ఞుడగు దేవుకనులు గప్ప
 నీలు గాదయ్య ! మన్నింప వేడుమయ్య !
 క్రుళ్ళు పొట్టనుబెట్టుకొని కాశికేఁగెడు
 కట్టెకు మోక్షంబు గగన సుమము,
 అసహనమతిఁ గల్గి యాసేతువుం జేరు
 దేబెకు సుగతి కుండేటికొమ్ము,
 కడు నసూయత గ్రుడ్లఁగ్రక్కుచుఁ గంచికిఁ
 బోవు పీనుకు దివి ముసిఁడి తీవు,
 ఓర్వలేమిని దాల్చి యొడలెల్ల ద్వారక
 కేఁగు పందకు ముక్తి యిసుమునూ నె
 అత్యసంతుష్టి గలిగి ప్రయాగకుఁ జను
 మలప కపవర్గ పద మెండమావి నీరు,
 కానఁ జిత్తవిశుద్ధి నెక్కడకుఁ దిరుగ
 కింట నుండియె జ్ఞాని సాధించు ముక్తి ॥

తన మాతృవద మాత్రయిలోని సూత్రంబు
 లాఁతి శాస్త్రీక్షి నయేతరంబు,
 తన రక్తబంధులెల్లను దూషణాద్వులు
 అన్యదురాత్ములు మాన్యతములు,
 తన దుష్టదార యత్యంత పతివ్రత
 పరు సహధర్మిణి దురిత చరిత,
 తన రాగిదమ్మిడి కనకాద్రి రాచెక్క
 పెజల బంగరుకాసు పెంకుముక్క,
 గాఁగ నెవ్వఁడు దలంచు నా కలుషరతున
 కిహముఁ బరమును గలుగునె? యెంతలేసి
 బాహ్య కర్మలఁ జేసిన, భావశుద్ధి
 యించుకయలేక యవి ఫలియించు నెట్లు?

౨౨

ప్రాయశ్చిత్తము లేదులేదు పరదా
 రామర్య దుశ్శీలికి
 న్యాయాన్యాయ విహీనబుద్ధికిఁ బరా
 థాకర్షణోద్యోగికి
 శ్రేయోదాయకహృన్మహార్య జనతా
 నిందాపరస్ఫూర్తికి
 భూయోధర్మ కృతి ప్రియాత్మునకు నె
 ప్పం బాహ్యకర్మంబులక॥

౨౩

చెలికాండ

నిను ముఖ స్తుతి యొనరించు జనములెల్ల,
గట్టముల కాదుకొను చెలికాండ్రు గాని,
గాలినలె మాటలును గడుఁ దేలికలగుఁ
గాని నిక్కపు మిత్రులఁ గాంచు టరుదు॥

౧

న్యాయమొనర్పఁగ ధనమున్న యపుడు నీకు
సందఱును మిత్రు లగు తేమి సందెయగఱు ?
కాని, ద్రవ్యార్జనము దక్కునైన యపుడు
ఎవ్వఁడును నీకుఁ దోడ్పడ నెగవఁడొత్తు !!

౨

అనసరంబైన వేళ సహాయపడఁడు
వాఁడొకండె నుమీ నేస్తకాండ నీకు
నాతఁడార్తిని గుందు నీ వార్తి గుండ
నీవు మేల్కొన నాతఁడు నిద్రనోడు॥

౩

నీ విపత్తుల నన్నిటి నిశ్చయముగఁ
దనవిగా నెంచి, నీకయి వనటఁజేగదు
మొగమెదుట నుతి సల్పెడు మోసకాండ్రు
యందు నిజమిత్రు నిట్లరయంగ వలయు॥

౪

—(సెంటుపాల్సు హైస్కూలు చ్యాగజైను).

—

సాధ్యులు

అమరులు వెఱగంద నాత్రిమూర్తులను ని
 సుఁగులఁజేసిన యనసూయ యొకతె,
 యంతకు వేఁడి నిజాధిపు జీవముల్

వెసఁ దెచ్చినట్టి సావిత్రియొకతె,
 యాత్మేశు రక్షణకై సూర్య నుదయమ్ము
 మాన్పిన కాశికు మగువ యొకతె,

దిక్పతుల పరీక్షఁదేటి వల్లభు వివా
 హంబైన యాదమయంతి యొకతె,

భర్తృ సత్యవ్రతావన పరత మెలఁగి
 శ్రమల నెన్నియొ కనిన చంద్రమతి యొకతె,
 మఱియు నెందఱొ సతుల జన్మముల మిపులఁ
 బ్రతిభఁ గాంచెను జగతి నీ భరతభూమి ॥ ౧

ఎంచకొ మదిని, నహల్యక్
 బాంచాలిం, దారఁ, దార, మండోదరి, శీ
 లాంచిత ధన్యలఁ, గన్యలఁ
 బంచసతుల, సంచితోరు పాపము లడఁగున్ ॥ ౨

(గృహలక్ష్మి)

పతాకము

ఏ పతాకముఁ గాంచి యింగ్లండు నొరలెల్ల
 నస్థిలో జ్వరమంది యడలినారో,
 గోపతాకముఁ జిరస్థాపన మొనరింప
 నాయకు లిక్కట్ల నలిగినారో,
 గోపతాకముక్రింద నెందఱో భారత
 వీరులు ప్రాణము వీడ్చినారో,
 గో పతాకపు వెల్లుఁ జేపట్టి హైందవుల్
 స్వాతంత్ర్య మాగ్ధాన జరిగినారో,
 యట్టి భారత జాతీయతాధినేతృ
 భానచిహ్న త్రివర్ణితోజ్జ్వల పతాక
 మెగురఁ గంటిమి, 'రెడ్ ఫోర్టు' కెగున మింట—
 జయజయారాన మెదవొంగ నలుపుమయ్య ! ॥

ఆయుధోక ధరాధినాయక బౌద్ధధ
 ర్మ ప్రతిపాలనమహిమఁ దెలుప,
 గాంధీ మహాత్ము చార్ఖామీఁది యాదర
 భావంబుఁ బ్రజలలోఁ బాదుకొల్పు,
 శిష్టరక్షణ దుష్టశిక్షణముల నల్పు
 విష్ణు చక్రంబు జ్ఞప్తికినిదేఱు
 తిరదాస్యతిమిరంబుఁ బరిమార్చు స్వాతంత్ర్య
 భానుబింబ మటంచుఁ బ్రకటపఱుప

భారతా శేష జాతీయ వీరలక్షి
యధివసించెడు నట్ట సింహాసనమనఁ
జక్రమ ! త్రివర్ణపుటతాక మాక్రమించి,
కన్నతల్లివలె న్నమ్ముఁ గానవమ్మ ! ॥

—

దుమ్మున ఘోళి బ్రుంగితివి,
దుర్దమ శాత్రున పాదఘట్టనం
గుమ్మయిపోయి, తాత్మసుత
కోటుల చిక్కనిరక్తపుం బ్రవా
హమ్మున మునితేలితివి,
హన్యవహార్పుల కగ్గమైతి, క
ష్టమ్ములు వోయి, నీ కెసఁగె
శాంతి, త్రివర్ణపతాకరాజమా ! ॥

—

క్విట్టిండియా

ఓర్కిం గూర్కియ నూపిచూపి, తుదఁ దా
 నోర్వంగ లేకే నుఁడీ
 ధర్మాత్తుండు, మహాత్ముఁ డూఁదె, నిదె చిం
 దం బిప్పు “క్విట్టిండియా”
 ‘మర్కం బొక్కఁటె దేశదాస్యముఁ నొలం
 పక సాధనం’ బంచికం
 బేర్కిం జేకొని లెండు లెం, డణఁపుఁడీ
 విద్యేషులం, దోషులక ॥

౧

సామ, మహింస, సత్యము, వి
 శాలమనంబు, ఋజుప్రచార, మీ
 గామిణి యాంగ్ల రాక్షసుల
 కంటిపొట ల్దొలఁగింప, పుష్ట్యలో
 ద్దామ మహార్య భారత సు
 తక్రమ వీర భుజావిజృంభణం
 బే, మహితౌషధంబు నొలఁ
 గింపఁగ దానిఁ, గడంగుఁ డిత్తటిక ॥

౨

ఎంతటి నిశ్చలాత్మ ధృతి
 విగతయు జంకక దేశదాస్యదో
 సాంతక తీవ్రయత్నమిపు
 డొనని పూనితి వాంగిలేయదు

హ్రాంతబలం బెటింగియు, ఋ

తంబు నహింసయు శాంతమౌ త్వదా
శాంత లసన్నహాయుధము

తార! ధరించి, మహాత్మా! యుద్ధతిక్తా || 3

భారతదేశమాతృ చిర

బంధన దుర్దశ వాపనెంచి, గం

భీర మనః ప్రవృత్తి నెల

మిం దమప్రాణము లే నొసంగు, ద

ద్వీరతనూజ వర్గమిదే

తెంపున ముందడుగుంచి, రింక, నే

తీరున నాంగులార! కడ

జేతునొ, మీ యధికారగర్వముల్ || 4

మహాత్ముని నిర్యాణము

ఏ పాపంబు నెఱుంగనట్టి నిను, నెం
 తేఁ బాపభూయిష్ఠుడై,
 బాపం దంట, వచింప సిగ్గుగు, నఖ
 ర్వద్రోహచింతాతి గ
 స్వోపేతుండయి, కాల్చిచంపెనటె, య
 యో! యింత దౌర్మార్గమా?
 బాపూజీ! జనకుండఁ బారతుల కె
 న్నండింక నీవేఁగినా ॥

౧

సత్యాత్మ బలమింత వ్యత్యయం బగునంత
 స్వాపరాధంబని సంతపించి,
 యన్యహింసనము రవంత కల్గినయంత
 స్వోద్యమదోషమం చొగిఁ ద్యజించి,
 ప్రజలలో శాంతికి భంగమేర్పడినంత
 దానిఁ బోకార్ప నెంతేనిఁ గుది,
 దేక్షైకమత్య మస్థిరతఁ గాంచినయంత
 నువవాసములఁ బ్రాణ ముగ్ధబట్టి
 హరిజనసమన్యఁ దీర్ప సౌఖ్యములువిడిచి,
 భారతావనిసేవయే పరమకృతిగఁ
 బండుముసలితనానను బాటువడితి
 నరిగితివె? యింతలోన, మహాత్ము గాంధీ ॥

౨

కడుపు చుమ్మలుచుట్టి గగ్గోలుపడి యేడ్చు
 భరతాంబకేమని పలికితయ్య,
 కుప్పగాఁగూలి దిక్కులు దోచకున్న జ
 హ్వరు పండితున కేమి పలికితయ్య,
 నెలవెల వారోము మలచి కన్నీర్నించు
 నల 'యజ్ఞదు'న కేమి పలికితయ్య,
 దిగులంది చిత్రప్రతిమవోలె నిలిచిన :

నల్ల భాయికి నేమి పలికితయ్య,
 గుండె నీటయి లోననే కుములుచున్న
 స్రభుడ 'హాంట్ బేటను' న కేమి పలికితయ్య,
 షీణములో నెల్లరను విడిచనితె తండ్రి !
 అఖిలసద్గుణకంధి ! మహాత్మగాంధి ॥

3

చల్లని శాంతరసంబుఁ జిల్కెడు భవ
 దాననాంబుజ మింక నరయఁగలమె ?
 కమ్మని కరుణామృతమ్ముఁ జిమ్మెడు భవ
 దాలోకనము లింక నరయఁగలమె ?
 యమలాంతరంగ భావానందభర భవ
 ద్దరహాసమింక, మేమరయఁగలమె ?
 సత్యశాంతి సమత్వ సారబోధక భవ
 దురు రచనము లింక నరయఁగలమె ?
 సరమపూత భవత్పద భద్రముద్ర
 లిరవుకొనుచోటు లింక మేమరయఁగలమె ?
 పోయితివె చీడటిని మమ్ముముంచి, తండ్రి !
 అఖిలసద్గుణకంధి ! మహాత్మగాంధి ! ॥

౪

జవహర్లాలు

అస్సరా ! యే జనలోక నాయకునకే
 నత్యాదరం బొప్ప, శౌ
 రన మీరీతి నశేష భారతులు గూ
 ర్పంజాలిచే ? మాతృ దా
 స్వవినాశం బొనరింప నేజనుడు నీ
 యట్లా ర్తికి లోకెనే ?
 జవహర్లాలుబుధేంద్ర ! నీ జననమే
 స్తవ్యంబు, ధన్యంబిలక ॥

మకుటంబొక్కటి లేదు, కాని జనతా
 మాన్యాతివర్చస్సు, పా
 లకమాహాత్ర్యము, నైతికోత్పథగతుల్
 లావణ్యమామేను, ది
 న్యకలాస్తోకధురంధరత్వమును, రా
 జ్యంగప్రబోధత్వ, మిం
 కొకచోటం గనబోము నీయెడ వినా
 యుర్విం బుధారాధితా ! ॥

ప్రభుభాగ్యవతి స్వరూపరాణియ నుమి !
 కడుపుచల్లంగ నీవంటికొడుకుల గనుట,
 దల్లులెందలు లేరు హైందవధరిత్రి ?
 నూట - వేయింట నామెకేబోటి సాటి ? ॥

‘ఎదలో మెత్తందనమును
నదనమ్మునఁ గ్రొత్తందనము, వాక్కులఁగ్రీచులు
గొదలేని పొత్తుందనమును,
బొదలు నితని’ కనుచు నిన్నుఁ బొగడుదురాహ్వల

దాస్యపిశాచకృత ప్రమత్తాంధత

స్వేచ్ఛాంజనమునఁ జూపించినావు,
స్వల్పసాంఘిక పథాచారులఁ ‘గాంగ్రెసు’
హైరోడ్డు’పై నడ్పఁగోరినావు,
పాలకపాలితవర్గ భేదంబుల

కద్వైతభావంబు నదికినావు,
స్వార్థచింతాపరుల్ పనివారలకుఁ గట్టు
కఠినవాగ్బంధముల్ గడపినావు,
సామ్యవాదముఁదెల్పి భూస్వాములకును,
ప్రజలకుంగల యంతర్వు వాపినావు,
కాంగ్రెసాజ్ఞుల బోధింపఁ గడఁగినావు.
వరయశస్సాండ్ర ! జవహరు పండితేంద్ర ! ॥

‘సీమెంటు’ ఘట్టించు భూమిలోఁ ‘గాంగ్రెసు’
బీజముల్ చల్లి మొల్పించినావు,
అనితరాసాధ్యమకా ఘనరాజ్యతంత్ర మూ
హించి ‘హైరోడ్డు’ వేయించినావు,

ఆదర్శజీవిత వ్యవసాయనౌకకు
 మించుచుక్కానిఁ గట్టించినావు,
 సత్యసంస్థాపన మత్యనసరమని
 యెంచి, పునాదు తెత్తించినావు,
 చిగులకుసుయి దేహమర్పించినావు,
 ప్రేమమార్గానఁ బ్రజల నర్పించినావు,
 దేశసేవావిధులను బోధించినావు,
 జహ్నురుబుధాగ్రణీ! నువిజ్ఞానతరణి! ||

౬

మాట నుడికారమునఁ దేనెతేట బ్రాసెడి,
 బహుళరాజ్యాంగ తత్త్వమ్ము బయటఁజెల్పు
 శివచో వైభవాతి నిర్దిడశక్తి
 హైందవాళికి మేలుకొల్పుగును జమ్ము ||

౭

కారాగార వినష్టదేహులకు, నాం
 గ్ల ప్రోద్బలకూర సం
 స్కారానీతవిభిన్న కేహులకు, ప్రో
 గ్రాజ్యప్రభాసంస్థితో
 పాగాధారుల కీ మహోద్యమసుధా
 ధారా సమాస్వాదనం
 బారా! త్వత్కరుణా ప్రసాదితమ కా
 దా! జహ్నురార్యాగ్రణీ!

౮

‘ కలగుండువడిన దేశం

నిలవోక స్వరాజ్యసౌఖ్యమందడగు కృషికో

నలిపి యెటు లుద్ధరింతువా

నిలుకడగా నిలిచి’ యని గణింతుము మదిలోకో || ౧౦

మొక్కవోవని ధైర్యంబు, చెక్కుచెదర

నట్టిభావంబు, సునిశితంబైన దీక్ష

వెనుకడుగులేని గంభీర వీరగుణము,

జన్మతోబుట్టినవి నీకు జహ్వరేంద్ర ! ||

౧౧

ఫలితముల నెవ్వడెంచు ? నీపట్టినట్టి

పట్టునంద జయాంకము పరిధివిల్లు

గృహియొనర్చుట నిష్కామవృత్తిగాడె ?

సహజకారణజన్మల సత్వ మిదియ ||

౧౨

తండ్రినిన్నించు బిడ్డఁ డీతఁడని జగము

నొగడ, దేశీయసభ నిల్చి, మునుముకొనిన

దేశదాన్య విశృంఖలల్ ద్రెంపఁబూని

తొర ! నిజమనశ్శక్తిమై నద్భుతముగ ||

౧౩

‘ జవహరులాలు పండితుఁ, డ

సాధ్యవచశ్చరవృష్టిపాతసం

భవ నిఖిలాంగ్లరాజ్యవిభ

వ ప్రతికూల కళాకలాపుఁ, డా

త్మవిజయశీలుఁ డెంచిత స

మాన విధాప్రథఁ గన్నవాఁడు హైం-
దసజన కల్పకంబయి యు

దారతఁ బ్రోవఁగఁబూనె నర్మిలిన్ ॥ ౧౩

అతనిఁ దడివఁగఁ బనియేమి ? యతనియంద

యిమిడియున్న మహాజ్యోతి నెన్నవలదె ?

యగుచు, దలపోసి, ప్రజనిశ్చలాత్మవృత్తి

మెలఁగుదు రతని యడుగుజాడలనుబట్టి ॥ ౧౪

వృత్తిగతబాహ్యచిహ్నాళి వలననేమి ?

యతనియందున సిమిడి వెల్లారుజ్యోతి,

మహిమ, ధైర్యము, శక్తియ మానుషములు,

ఖండఖండంతరవ్యాప్త గౌరవములు ॥ ౧౫

మాలవ్యాజి

ఆర్యసత్తాచార మసిధారవ్రతమున
 స్థాపించిన బ్రాహ్మణాగ్రసముఠం,
 దేశదాస్యమువాస దీక్షమై బోరాట
 మొనరించి నట్టి వీరోత్తముండు,
 విద్యాభివృద్ధికై విశ్వవిద్యాలయ
 మును నెలకొల్పిన బుధనుతుండు,
 భారతీయైక్యభావంబు జేకూర్ప జీ
 వితము నర్పించిన విమలగుణుండు,
 నిమ్నజాత్యుద్ధరణకయి నిశ్చలముగఁ
 బాంసచింతి విఖ్యాత పండితుండు,
 మనపితామహుఁ, పతికృపాధనయుతుండు,
 మదనమోహన మాలవ్య మనకు లేడు ॥

శృంగారము

(సాంత్వనము)

సుందరి ! యరవిందముఁ దెగ

హందగు నీమోము వాడుటం, దిగులొందె

హేందము, కుందఁగ నేలా ?

యిందీవర నయన ! తెల్పవే ? పుణ్యమగుక ॥ ౧

సుందరి ! కుందన మందము

నుగ, దూఱు భవల్లసత్తనూలవణిమ, కెం

దుం, మల గలదే ? యది సొం

పుం దఱుగఁ, గతంబదేమి ? మోహనగ్రాతా ! ౨

చిందము నీగళ, మల యర

విందము నీ వదన, మళులబృందము కురులుగ,

గుందముల వరుస పలుచా

ల్కుందరి ! యవి మెఱుఁగు దఱుగఁ జూడందగునే ॥ ౩

లిందము చందము, గందమ

నందగు సుందరియె యెందు నాకగవడ, దీ

నందఱినిం దలఁదన్నదు

జెందిగు లీటుగూర్తువేల ? వెలఁదీ ! మదికిక ॥ ౪

మందము నీగమనం, బే

మందము నీ యిందువదన మందము ?, మలలే

మం దమపొలఁతులఁగన, రా

నందన వనచారి దేవనారులు నీకుక ॥ ౫

పొందఱుకు మేని సొబగున,
 నుండంపుంగులుకునడల మదిరేక్షణ ! న
 న్నుం దరిసినగవుఁ జంద్రిక
 లం దోఁగం, కరుణచిప్పిలం గృహ గనుమా ! ॥ ౬

నుందరి ! ప్రణయానందము
 కెందము నిండె, మదించెడిన్నదనుటకు, వా
 నిం దండెంపఁగ, మనకిం
 కం దగదే ? జాలమేల ? కసలఁగవలదే ! ॥ ౭

కందని కెందలిరాకుల
 కందని కోమలత నంది, కన్దోయికే న
 న్నుందనికించెడు బాహుల
 నుందరి ! ననుఁ గొంగిలింపఁ జూడవదేలా ? ॥ ౮

కుందసపుఁ దఱుకు గిండలు
 యుందపుఁ జన్దోయిఁ గల మదాలోకసముల్
 బందెంజిక్కు చకోరము
 లం దలపించుచుఁ గడుం దలంకెడు గనవే ? ॥ ౯

సందిటఁజేర్పవె ? యెదకా
 సందము సందింపవే ఘనస్మరతాపం
 బుం దొలఁగింపనె, నీయర
 మింద పదంబులకు మ్రొక్కి వేఁడుదు; నువలీ ! ॥ ౧౦

ఆసారాపిడిత

జనజవలాడ నెన్నడుము

జానగు సత్కటి భారమెంచ, క

సవిగళ వర వేళ, దడి

యం, దల, మేల్కుసుంగుచు నీగళ

మపు లమృతంపుసోసవలె

దోగ, భవస్మృఖ చంద్రబింబము,

దనర ! చలింపవేల ? కల

హంస విలాసవిహారిగామిని ॥

౧

బలితపు సీమనిక్కు... చను

బంతులపైఁ బడి, గాలు వాఫవి

న్కులు మదకుంభి కుంభముల

నుగడి యిలంబును ముక్తియగుటకు

క్తుల సోబుక నహించె, గులు

కుం దొడలుం వలిపెగప్పఁజేరకు

చ్చెల సడుమ న్నడంకుఁ జలి

చేఁ దడితోడి యనంతులొయసుక ॥

౨

రతాంత

తేంట్లచే భుక్తమగు మాలతీలనె

నలనతం గిన్నయగుచుఁ గృతాంగి పోయె,

నాదుప్రియురాలు సుమశయనగునుగడి

మొట్టొలో లేచి మెలమెల్ల నేగుచుండ ॥

౩

కోవస

అల్లిన వేసలిం దొఱగి

యంతట నంతటఁ బూలురాల, ప

లలన ముంగురుల్ గునిసి

యాడ ముఖాంబుజమందుఁ, గావించె

క్కిళ్ళినుగ్రమ్మె, గెంబెదవి

కీడ్పడి కంపమునొండ, మిఁగురుల్

సల్లెడు నల్క-చూపుల ప

సందగు నీసాబగెంత సుందరీ ||

౪

నిరాదర

నును బిగి చిన్ని నట్టువచ

నుంగన యక్కుస నిక్కి-చూచుచుక

మనుసఁ దాల్చి వోనడఁచి

నం, గలవెంతయు నీదుచూడ్కులం

చనుకొని ధైర్యమూస, నిపు

డయ్యవియుం గఱవయ్యెఁ దేనెలం

జలికెడు పల్కుఁ బల్కువలె

నే? యింక నెక్కడియూస సుందరీ ||

౫

ప్రణయిని

అరవిరితమ్మి నిగులకు

నాఱడిఁ గూర్చెడి కేలుకేలితఁ

బెరయంగ, సంజమబ్బు తెఱ

వెన్నమఱిగిన యిందు బొలుచుం

గగలుచు, నొంగితొంగి మస
 క్రేవ గనుంగొని సవ్వ బుష్పసుం
 జనుల లతాకుడుంగముల
 చాయల రంజిలు తెంత సుందరీ ||

విదగ్ధ

జిలిబిలి తేనెతుంపురులో,
 జిల్లను కప్రపుడుస్కలో, కడుగు
 జలునలు నల్లువెన్నెలల
 జల్లో, సుధారసశీకరమ్ములో,
 నలచెడి కండచక్కెరల
 పల్కులో, యిత్తురసంపు పోసలో,
 తెలియఁగఁ జాలఁ, జెల్గుగ మ
 నెం గజఁగిం చెడుఁ గల్గి వల్కుల ||

సవోధ

చూపుచూపులవాడి యేపుచూపుటల్లె
 నునుసిగ్గుమొలకలు పెనఁగుదనుక,
 విపులతఁ గనుఱొమ్ము విఱ్ఱిపీఁగుటల్లె
 నుదుటుగుబ్బలతాపు లొదవుదనుక
 బలితెంబులొ పిఱుందులు పెంపుఁగనుటల్లె
 నెఱివేణి బలుహతుల్ నెఱఁయుదనుక
 మృదులోరుకాండముల్ మెఱుఁగులీనుటల్లె
 గలహంసమునముల్ గదుపుదనుక

బోటుపాటుగ హృదయానఁ బొంగిపోరలు
 ప్రణయమునఁ గ్రుమ్ములాడు భావమ్ములెల్ల,
 మించి దండెత్తి మరుఁ డరుదెంచు దనుకఁ
 గాన, గిర్వమ్ము విడనాడవే, నవోభ ! ॥

ప్రౌఢ

చూచియుఁ జూడనట్లు గడు
 సుందన మేర్పడ, నోరఁజూచెనుక
 ఆచియు నాచనట్లు దర
 హాసమైనర్చెడు వింతసిగ్గునక
 దోచియుఁ దోచనట్లు చను
 దోయిని గప్పెడుఁ బైటచాటునక
 నాచియు నాచనట్లదె మ
 నంబును లోగొనుఁ గాంత సుంతలోక ॥

ముగ్ధ

మధువేళఁ బికకాంత సుధలోడిగిలఁ బాడు
 టిది దాని తప్ప ? యాయుగురు తప్ప ?
 నీరదాగమమందు నెమ్మి నృత్యమొనర్చు
 టిది దాని తప్ప ? యంబుదముతప్ప ?
 బాలభానునిరాకఁ బద్మిని వికసించు
 టిదిదాని తప్ప ? యీరెండ తప్ప ?
 పున్నమతేయి సముద్రముప్పొంగుట
 యిదిదాని తప్ప ? పూర్ణేందు తప్ప ?

నవనవోన్నేషమగు యశావనమునఁ గన్నె
లలితశృంగార భావములకు మెఱుంగు
వెట్టి నునుసిగ్గు దొంతర్లు వెలయుటిదియు
దాసె తెప్పొ ముగ్ధవయస్సుతప్పొ ? శిలఁప ॥ ౧౧

చేపదాసి

నట్రుపుక్ నట్రువ చన్నుదోయి 'సిలుకుగ'
బంగారు 'జాకెట్టు' నక్
సటియింపం, జిగిరత్న హారములు వి
న్నాణంబుగా నూఁగఁ జె
మృట బొట్టాల్ నుదుటం గపోలఁచుగళిక్
మంచుంబలెన్నించ, ను
శ్కటమకా నూర్పులఁ గార్మ్యమధ్యము గడుం
గంపింప, సంధ్యారూఢ
స్ఫుటవర్ణప్రతిమాన పల్లవపదం
బుల్లండఁగా, నెన్నడక్
దొటుకుల్ దోఁపఁగ, మెట్లపై నటనటక్
దూఁగాడుచుం, జోగు, చె
శైలులలో నోవుచు, సుంతనిల్చు, నటం ది
న్నీక్షించు గోవాళ్ళ లం
పటవారిండుచు, శ్రాంతిఁ గైకొనుచు, నా
హ్వనించుచుం దల్లియ
ల్లటు వెన్నంబడిరాఁగ, దానిఁ గన మో
మావంకకుం దిప్పుచుక్,

గతుకంబుల్ మణిసూపురంబులును గ
 బలంచు మోగంగఁగ, బ
 య్యెటఁ జక్కన్ సనరించుకొంచు, విచల
 ద్భ్రగ్రోచులన్ దిక్కులం
 తిట వ్యాపింపఁగఁజేయుచుం, జటులకం
 దర్ప ప్రమత్త ద్విపం
 బటు, వేదాద్రివిభుం భజంప, గిరి స
 త్యాసక్తిమైనెక్కు చొ
 క్కటపుం బుత్తడిబొమ్మసొంపు యువహృ
 త్కంజంబు లుఱ్ఱుఁచెడున్ ||

౧౧

విద్యార్థిని

ఆ నునుసోగపుం గురుల
 నరదపు మున్నట జాఱుక్రొమ్ముడిం
 గా నలరించి, యా పయిని
 గమ్మని మల్లెలఁ జంద్రరేఖ య
 ట్లూని, 'జపాను' పచ్చ'సిటు'
 కూఁగఁగఁ గుచ్చేలు దీర్చికట్టి, పం
 తానఁ బయోజపాళిబిగి
 దాఁచి, సగంబు సగంబు మూఁపులుం
 జానపు బౌహులు న్నెడయుఁ
 జంచదమేయ నిజాతికాంతలం

బూనిక బైట వేయు తెలి

పూవుల 'జంపరు' లోన 'నాడి' యెం
తే సవకానఁ దాల్చి, యెద

నించుక వ్రాలు పయంటయంచులు
నైనముగాఁగఁ జేర్చి జిగి

బంగరు 'పిన్ను'నఁ గుచ్చి రత్నపున్
'చై' నొక పేట చన్నుగవ

సందునఁ జిందులుద్రొక్క, 'రిస్టువా
చీ'ని నిగారమొప్ప నెడ

చేతధరించి, యొక్కొక్కకంకణం
బే నెఱవొప్పఁ దాల్చి చల

వీక్షణ రోచులఁ గోడెకాండ్రకున్
మానసముల్ గడుం గలఁచి

'మానవహృత్పరిశోధనాశ్రము'
బూని గళమ్మనం, గరువ

పున్నడ నడ్లుల 'నాకుఁజెప్పలున్
మానుగఁ 'బట్టుట' ధ్వను ల

మందముగా నొనరింపఁ, గూనురా
గాన నెదేనిఁ బాడుచు, ని

కామముదంబున, వైద్యశాస్త్రభో
ధానిలయమ్ముజేర వని

తామణి యొర్తు త్రిలోకమోహనా

దానసురూపకాంతి జిత

దైవత కాంత, స్మితప్రభాన, చంద్ర
దానన నేత్రవర్ణముగ,
నద్దిర! యేగెడు గీలుపాకునకా ॥

౧౨

క్రీడాసక్త

మోమునఁ జిలునవ్వు పూలుపూచిన నేలఁ
బండువెన్నెల నిగ్గు నిండఁ బజ్జి
నిట్టూర్పుగాడ్పుల నీటు వాటిలుచోటఁ
గమ్మని నెత్తావిఁ గడలు కొలిపి,
నీలాలచూపుల చాలు వ్రాలినసీమ
భ్రమరపంక్తుల తోరణములు నిలిపి,
లక్ష్మక పదము లలంకరించిన నంక
నెత్తామరల పంట నెగడఁజేసి,
పైఁడియంచుల చెంగావి పైఁటకొంగు
కునుమకోదండు 'బావుటా' గుడ్డవోలె
నీవి నెగురఁగ నందెలరావ మెసఁగ
బంటులాడెడి సతుల మేల్పుంతిఁ గంటి ॥

౧౩

రసిత

లంబకుచ యిచ్చు నాలింగనంబు కంటె
లికుచకుచ పాదములతాపు సుకమొసంగు
నరసికుండిచ్చు ఘనతరాదరముకంటె
రసికుని యనాదృతియ మదికొసఁగుఁ దృప్తి

౧౪

(గృహలక్ష్మి : జూన్ 1952)

త్రాగుడు

త్రాగుబోతుడనగుచే గదా, శుక్రసుం
 తటివాడిని ప్రాణాంతినశినుబొందె,
 త్రాగుబోతుడనగుచే గదా, బలుడు హ
 లమ్మున రుక్మి శీర్ష ముక్కుచేంచె,
 త్రాగుబోతుడనగుచే గదా, 'లో'భను
 వాడు కూతును బల్కిబట్టి చెబుచె,
 త్రాగుబోతుడనగుచే గదా, చుల 'బహు
 ఘోరు' ప్రీతిమడయి కీర్తిబాసె
 త్రాగుబోతుడనగు బంధుచే గదా భువి
 బుధులు పంచమహాపాపముల నొకటిగ
 జేర్చిరి, సరుడయి ముద్భవిగిచి సర్వ
 వాడు, దానికి నశుడైన బయలుగలదె?

జారుడు

తనభార్య నంగడి దాకట్టువెట్టి, లం
 జియల బొందగజూచు చెడుగొకండు ;
 తనతోడబుట్టువుం దార్చిచ్చి, తాపిక
 తైలకొంగుల న్నింపు ములుచయొకడు ;
 తనతల్లిఱంకాడి, కనినసొమ్మున విలా
 నముల గై సేసెడు కుమతియొకడు ;
 తనకూతు వాడవదినజేసి, విటచేట
 కాదుల ట్రోచు నంబేద యొకడు ;
 స్వాభిమానంబు నాభిజాత్యంబు గంగ
 గలిపి స్వేచ్ఛాచుసాచులై మెలగజూతు
 రకట ! పశువులకంటె మహాధములుగ
 మానవత్వము హృదయములేని నరులు ॥

౧

పరకాంతలను దేటి పాజజూడదలంచు
 చపలస్వభావుండు 'పైట్ల' విధవ,
 పాజజూచి మృగాక్షి భావంబెఱుంగక
 కూడ నెంచెడువాడు కొంటెవిధవ,
 కూడ నెంచి కుటుంబ కులిశయత్నములు
 చేయఁ బూనెడువాడు చిలిపి విధవ,
 చేయఁబూని యశమ్ముమాయ, నల్లరినోళ్ల
 బడు సకృతార్థుండు పండవిధవ,

పడి నడిచి జారవారఫకువిడిచి, చింత
దక్కిమెలఁగెను నీచుండఁ బ్రదానివిధన
యిట్టి నాఁడిలఁ బుట్టఁగ నేల ? యట్లు
పుట్టఁజూ, సెను వెంట నె గిట్టఁజేల ? ॥

—

కానికాపురము

ఉదయమునుండి యిగిసెను

లోపిక జేయుచు, సచ్చుబిగధులకే
మునమున నాదరించుచును,

జోరిడుపిల్లల బుజ్జగించు, దే
య్యది నొద్దవై న నొక్క సమ
య నుగుణమ్ముగఁ జక్క దిద్ది నొ
నునది, యలంతఁ దక దళియ
‘నొ’ళ్లనిఁ మాకెడుభర్త భర్తనో ? ॥

నేనవి యుండకుం దిరిగి,
వేసరి వేసరి ధర్మశాలకా
యొనము వాపుకో నదిగు

యొచకుం గుక్కమొలుగు, నొలిచుక
ప్రదానము నొంది, పొలునగు
దయ్యపుఁ బెండ్లి ముపీడి, కంటికి
బిసి చనుస్మగండు, బతి
బాధలు వెట్టెను భార్య భార్యనో ? ॥

—

(గృహలక్ష్మి : జనవరి 1951)

శాస్త్రి

శాస్త్రము పేరునే వినని

జాల్కుడు, శాస్త్రమెఱింగినట్టిడుక

శాస్త్రులె యెరి, యెవ్వరిక

శాస్త్రులుగాని యభాజనులకలిక,

శాస్త్రముపేరు సెప్పిననె

క్షుత్రియుడౌనె?, యెవేనిముక్కలక

నిస్త్రపవెళ్ళబెట్టి, యగు

నే భువి శాస్త్రియు, బండితుండు? ;

వస్త్రము మాటునం బొలుచు

వజ్రము తాయగునే?, నిజమ్ముగా

శాస్త్రమెఱుంగువాడు దన .

సత్ప్రభజాతునె శాస్త్రిపేర?, పెక

భక్తినిబోలుబొజ్జ, వద

నంబునఁదీర్చిన బూదిరేకలుక

దస్త్రముచంక, సాల్వఁ దలఁ

దాల్చి, మెడకొరుదురాకలూనుట

శాస్త్రికిఁ జిన్నెలైనయెడ,

శాస్త్రియెసూ, 'డబుడక్కివా'డికక ॥

నల్లి

కొల్లల్కొల్లలుగాఁగ జీవములు పె
 క్కుల్లల్ల, నీవేల, తే
 మెల్లం గూర్కఁగనీక, మానవులనే
 హింసించి, తద్రక్తపా
 నోల్లాసంబున జీవికం గడవఁగా,
 నుంకింతు వున్నతృత
 నల్లి ! నాదెసరాకుమా, నిదుర మా
 న్పంబోకుమా, మ్రొక్కుదున్ ॥

నల్లంద్రావుటచేఁ గదా, జనులు నిక
 'నల్లి'—యనంజాగి, రా
 నల్లంద్రావక యుండలేవో ?, బ్రదుకన్
 నానావిధాహారముల్
 నల్లన్నించిన వింకలేవో ? యిటు నిం
 దంబొంద నీకేలనే ?
 నల్లి ! నాదెసరాకుమా, నిదుర మా
 న్పంబోకుమా, మ్రొక్కుదున్ ॥

మెల్లం బాపలపాలనెత్తు, మదపు
 న్నేన్నారి నెత్తున్, గడున్
 వెల్లంబాటిన దేహముల్ గలుగు నా
 వృద్ధాళినెత్తున్, గటా !

చల్లంగాఁ గడుపారఁ గ్రోలుదువు నీ
సామర్థ్యమాకార ! యో
సల్లి ! నా దెసరాకుమా, నిదుర మా
స్వంభోకుమా, మ్రొక్కుదున్ ॥

౩

భల్లకంబులు దేనెగోరు, జెఱకుం
బాల్లోరు మాతంగముల్,
పిల్లుల్ పాలనుగోరు, మక్షికములున్
వేగోరు చీమున్ సదా,
క్రిశ్ణున్నీటినిగోరు దోమ, లిఱక నె
త్రుంగోరుదీవో, కటా !

సల్లి ! నా దెసరాకుమా, నిదుర మా
స్వంభోకుమా, మ్రొక్కుదున్ ॥

౪

‘రైళ్ళు’, ‘రిఫ్రెషుమెంటు రూములను’, లై
బ్రరీ ‘హూషేల్ రూముల’
‘స్కూళ్ళు’, ‘హాస్టలురూము’లందు, వెయిటింగ్
గ్రూప్లందు, గాన్పింతు, వె
టెలన్ ‘రామ’మయంబో, యల్ల జగమ
య్యెన్ నీమయంబొర ! యో

సల్లి ! నా దెసరాకుమా, నిదురమా
స్వంభోకుమా, మ్రొక్కుదున్ ॥

౫

(ఇయలాజికల్ హైస్కూలు వ్యూగజ్ఞు)

తిరుక్కళికుండ్రము

అశోకవేలదుల్ విశేషము తి

రుక్కళికుండ్రమునందు మున్నట

చే వినియుంటిగాని, వెల

యింతులూ, సాధ్యులూ, నేటివార, లే
నేవని నేర్పరింపదగు

నింగితముం గననైతి నెల్లర

ప్రొవలనూత్తు నాగరిక

తానమభాసితలై చరించుటన్ ||

౧

ధనసంతుల్ తరుణీజితుల్ పలు జమి

దారుల్ రతీశాశ్రితుల్

ధనకాంతాతతి నియ్యెడన్నిలిసి మ

ద్రాసందు బారుండుచున్

జనకుల్ తాతలుబంపు విత్తిముల ని

చ్చన్వెచ్చముం జేయుచున్

పనభోగంబులుగాంచి మారుదురు, 'బు

క్కాపక్కిరుల్'గాఁ దుదిన్ ||

౨

రయ శ్రేత్రరాజముల

యందేవసిగతు, రదేమి కర్మమో ?

రలు ; వారివర్తకము

సాగెడి పట్టులటంచునో, మహా

దాండుల భక్తులం గలయ

నబ్బును భుక్తియుముక్తి యంచునో,

తాదౌసరించు దుష్కృతులు

దైవము సన్నిధి బోవునంచునో ॥

3

కవి — కవిత

ప్రకృతి సౌందర్య ధుర్యప్రపంచంబెల్ల

నాస్థానమండపమై వెలుంగ,

నమృతకోమల కవితృ మహత్వమే రమ్య

సింహాసనంబయి చెలువుగూర్చు,

సపరసాంచితభాన నన్యపోహణములు

సాచివ్య సాహాయ్య సమితిగాఁగ,

నృత్త జాత్యుపజాతి వివిధ గేయంబులు

చతురుపాయములయి జాలువాఱు

సరస సాహిత్య సామ్రాజ్య చక్రవర్తి

పదముఁగాంచిన నీనపోభాగ్యశాలి

ననని పతులెల్ల నీయడ్లు లాశ్రయించి

యమర జీవనమును గందురయ్య! సుకవి ॥

౧

భాషాకింకిణి నికృణంబొలయ నీ

భావంబులం బొడచుక

‘ఘోషా’—వీడి సటించు నీకవిత ని

గ్గుల్ సూచి హస్తించు కం

దేహా' చేసిరి నేటివారలని, యా
 ర్థింగూర నీకేట ? 'నా
 మోషీ' వారికెగాని, నీ యమృత వా
 స్థూషల్ బుధ స్తవ్యముల్ ॥

9

'నివరెయైనను నెక్కగలు, 'ఫసిఫి'
 క్కేనిం బ్రవేశించు, నా
 ధ్రువలోకాంతరమందు జేరు, 'నమెజాక్'
 దూఱుక్, 'సహా'స్థలం
 బసలోకించును, 'ఎక్కురే'కనని జి
 వాంతార్గతార్థంబునే
 ననలీలం గనిపట్టు, నీనిశిత భా
 వాంశుద్యుతుల్ సత్కనీ ! ॥

3

భావలతా ప్రఫుల్ల సుమ
 బంధురగుచ్ఛము లెల్లదిక్కులక్
 దాపులు చిమ్మఁగాఁ గపులు
 దారతఁ జల్లిరి, సేకరిం, పుపే
 తావిధిమాని, మాళికలు
 గా నొనరింపుము, పత్రసంపుటి
 న్నివవి దాచికొమ్ము, చెడ
 నేరని సొమ్ములు సుమ్ము, తమ్ములు ! ॥

౪

భావదరిద్రతాంబునిధి

భంగములం బొరలాడు కాకవుల్

కేవల మెరువసాముల వి

గించి, విరూపకృతి ప్రసూతలక

జీవిత సాత్యరంగమునఁ

జిందులు ద్రొక్కఁగఁజేయుచో, రసా

జీవుల మోముమొత్తదె ? , వి

శీర్ణముగాదె ? కళాస్వరూపముక ॥

గె

ప్రకృతివైచిత్ర్య భావధారా నీశితము,

లలితపదజాల లోహసంకలితము, నగు

సత్కవిత్వాసిపుత్రి పుస్తకపుటాను

గలుగు నీకు దిగ్విజయము కవివరేణ్య ! ॥

౬

(మాతృసేవ : నందన ఉగాదిసంచిక)

—

PRINTED AT
SAYANAS PRINTERS
MOUNT ROAD,
MADRAS-2.

